

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přirodovědecká fakulta

Katedra geografie

**ČESKOSLOVENSKÁ CÍRKEV HUSITSKÁ
A PRAVOSLAVNÁ CÍRKEV NA OLMOUCKU**

Bakalářská práce

Mikuláš FIŠER

Studijní obor Regionální geografie

Prezenční studium

Vedoucí práce: RNDr. Miloš FŇUKAL, PhD.

OLMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů pod vedením RNDr. Miloše Fňukala, Ph.D.

V Olomouci dne 13.5. 2013

.....

Tímto děkuji vedoucímu bakalářské práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné připomínky, užitečnou metodickou pomoc a čas, který mi věnoval při vedení bakalářské práce.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mikuláš FIŠER**
Osobní číslo: **R10146**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Československá církev husitská a pravoslavná církev na Olomoucku**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je popsat a interpretovat změny územní diferenciaci náboženského vyznání obyvatelstva současného okresu Olomouc v období od roku 1918 se zvláštním zaměřením na příslušníky československé církve husitské a na pravoslavné věřící.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 5 000 - 8 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

1. přehledy religiozní geografie - MATLOVIČ, R.: Geografia religii. Náčrt problematiky. Prešov 2001. KOMOROVSKÝ, J.: Religionistika: Veda o náboženstvách sveta a jej pomocné disciplíny. Bratislava 2002. HAVLÍČEK, T.: Nové trendy výzkumu v religiozní geografii. In: Švec, P., Vančura, M. (eds.), Česká geografie v evropském prostoru - Vyžádané přednášky, Sociogeografické procesy. Sborník příspěvků z XXI. sjezdu ČGS, České Budějovice 2007.
2. katalogy diecézí, schematismy, seznamy matričních obvodů, katechismy
3. dějiny církve - KADLEC, J.: Přehled českých církevních dějin. 2.díl. Praha 1991. MRÁČEK, P.: Stručná příručka církevních dějin. Olomouc 1995. VOJTÍŠEK, Z.: Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Praha 2004.
4. mapy administrativního členění a religiozity obyvatelstva
5. církevní tisk
6. statistické přehledy a lexikony ČSÚ
7. internetové zdroje - Religiozní krajina <http://www.religion-landscape.cz/>

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 25. dubna 2012
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2013

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 25. dubna 2012

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Mikuláš Fišer (R10146)
- Studijní obor:** Regionální geografie
- Název práce:** Československá církev husitská a pravoslavná církev na Olomoucku
- Title of thesis:** The Czechoslovak Hussite Church and the Ortodox Church and the Czech Lands and Slovakia on the Olomoucko Region
- Vedoucí práce:** RNDr. Miloš Fňukal, PhD.
- Rozsah práce:** 37 stran
- Abstrakt:** Tato práce se snaží popsat, interpretovat a analyzovat změny územní diferenciacie náboženského vyznání obyvatelstva současného okresu Olomouc od roku 1920 do současnosti a ukázat současnou podobu religiozity. Na úvod byl stručně představen vývoj náboženských poměrů před rokem 1918 až do současnosti. Poté jsou popsány výsledky sčítání lidu, která zjišťovala náboženské složení obyvatel v obcích okresu Olomouc. Tyto výsledky byly následně prezentovány v mapách, ve kterých bylo pomocí kartodiagramu znázorněné náboženské složení obyvatel. Důležitou kapitolou je nástin působnosti církví v okresu Olomouc. Každá z nich je stručně popsána od svého počátku, vzniku a stručném vývoji v současných aktivitách.
- Klíčová slova:** víra, náboženské vyznání, církev, okres, obec, obyvatelstvo

Abstract:

The work to describe interpret and analyze changes territorial differentiation of religion current population of the district Olomouc from 1920 of the present and show the current form of religiosity. On the home was briefly introduced development religion situation before 1918 to the present. Then describes the results of the census, which examined the religion composition of the population in the rural district of Olomouc. These results were then presented in maps, in which it was show by cartodiagrams religion composition of the population. An important chapter is to outline the scope of the churches in the district of Olomouc. Each is briefly described from its beginning and brief development of the current activities.

Keywords:

faith, religion, church, district, municipality, population.

Obsah

Úvod.....	9
1. Cíle a metody výzkumu.....	10
1.1 Cíle výzkumu.....	10
1.2 Metody výzkumu.....	11
2. Vymezení základních pojmů.....	12
3. Vývoj náboženských poměrů v Československé republice po roce 1918.....	18
3.1 Situace do roku 1918.....	18
3.2 Vývoj po roce 1918.....	23
4. Analýza změn územní diferenciacce náboženského vyznání v okrese Olomouc.....	29
4.1 Vývoj náboženských poměrů okresu Olomouc.....	29
4.1.1 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 1921.....	29
4.1.2 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 1930.....	30
4.1.3 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 1991.....	30
4.1.4 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 2001.....	31
4.1.5 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 2011.....	32
4.2 Společenské pozadí změn územní diferenciacce náboženského vyznání.....	39
5. Nástin činností církví a náboženských společností působících v okrese Olomouc.....	41
5.1 Československá církev husitská.....	41
5.2 Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku.....	43
5.3 Římskokatolická církev.....	45
5.4 Řeckokatolická církev.....	48
5.5 Českobratrská církev evangelická.....	48
5.6 Církev bratrská.....	50
5.7 Apoštolská církev.....	51
5.8 Církev adventistů sedmého dne.....	52
5.9 Sbor bratrské jednoty baptistů.....	54
5.10 Křesťanské sbory.....	56
5.11 Náboženská společnost Svědkové Jehovovi.....	57
5.12 Židovská obec Olomouc.....	58
6. Závěr.....	61
7. Seznam použité literatury a pramenů.....	62

Úvod

Jak významné a určující bylo a je náboženského vyznání pro život člověka? A jaký význam měly a mají víra a náboženské vyznání pro formování lidské společnosti? Může se zdát, že hledání odpovědí na tyto dvě otázky poněkud ztrácí v době postmoderní euroatlantické civilizace na svém důrazu a významnosti. Nicméně se domnívám, že stále častější konfrontace židokřesťanské civilizace, do níž naše země bezpochyby patří, se světem islámu v afrických státech, na Blízkém východě, ale také v západoevropských zemích, Spojených státech amerických i Ruské federaci, naši civilizaci donutí k „návratu ke kořenům“, ke hledání a znovuobjevování staronových hodnot, názorů a postojů, morálních zásad, ale také bojů, omylů a křivd, které náboženství a jeho vliv na společnost i konkrétního člověka provázely.

Před několika stoletími by bylo zodpovězení výše uvedené první otázky jednoduché a prosté – víra a náboženské vyznání byly samozřejmou součástí každodenního života člověka, dávaly jeho životu řád v čase i prostoru. Podobně jednoduše by mohla znít odpověď na druhý dotaz – pod vlajkou boje za jedinou a správnou víru vznikaly a zanikaly státy, země i zemičky. Tuto skutečnost lze názorně ilustrovat na dějinách utváření státních útvarů na území Čech, Moravy a Slezska, Slovenska, respektive Uherska. Náboženské války a spory provázely a utvářely naši historii od středověku až do 30. let 20. století.

V průběhu 19. a 20. století se však pod vlivem idejí francouzského osvícenství, vědeckého a s ním souvisejícího bouřlivého technického rozvoje vztah člověka k víře zásadně mění. Postupně se také vytrácejí vnější projevy jeho náboženského přesvědčení z každodenního života. Víra a náboženské přesvědčení se pro člověka stávají záležitostí soukromou. Přesto, nebo právě proto, v Československu v dobách dvou po sobě následujících totalitních režimů, byla víra v Boha pro mnoho lidí jedinou oporou, která jim pomáhala přežít hrůzy války i komunistického útlaku, a to i za cenu permanentní hrozby perzekuce.

V České republice zaručuje svobodu náboženského vyznání Listina základních práv a svobod (Hlava druhá, oddíl první, čl. 16)¹, jež se stala součástí ústavního pořádku

¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

a kterou schválila Česká národní rada v prosinci 1992. Přesto, že máme již dvacet let takto legislativně ošetřenu svobodu náboženského vyznání, lze obecně říci, že náboženství, a to především ve smyslu příslušnosti ke konkrétním církvím, v posledním desetiletí ztrácí svůj význam a důležitost u většiny obyvatel České republiky, která je označována za nejvíce sekularizovanou zemi v evropském prostoru².

Tato práce se bude zabývat náboženskými poměry a jejich proměnami v geograficky vymezeném prostoru současného okresu Olomouc, který je jedním z pěti okresů Olomouckého kraje se správním sídlem Statutárním městem Olomouc. Práce se zaměří na dvě církevní společenství, která se objevila v tomto prostoru v první třetině 20. století, a to Církev československou husitskou a Pravoslavnou církev v českých zemích. Snahou této práce je také popsat současný stav církví a náboženských společností, působících v olomouckém okrese, jejich aktivity a vliv na společenský, občanský a kulturní život obyvatel okresu.

1. Cíle a metody výzkumu

1.1 Cíle výzkumu

Víra v Boha je abstraktní pojem, statisticky téměř neměřitelný faktor, a to pro její rozmanitost, kvantitativní i kvalitativní neuchopitelnost. Jak uvádí religionista Ivan Odilo Štampach ve své knize Na nových stezkách ducha, „... *potíž je v tom, co kdo chápe vírou (neověřený předpoklad existence, důvěra a odevzdanost), a jaké různé představy pokrývá pojetí Boha (cosi nad námi, biblický osobní či křesťanský trojosobní Bůh apod.)*.“³

Náboženské vyznání – tedy přihlášení se a sounáležitost s určitým náboženstvím, respektive s určitou církví nebo společenstvím s jeho hodnotami a životními zásadami, které se projevuje vnějšími úkony – již statisticky měřitelné je. Nejdůležitějším a nejkompexnějším způsobem, jak data o náboženském vyznání obyvatelstva v České republice získat, je Sčítání lidu, domů a bytů, které organizuje a zajišťuje přibližně

² Podle výzkumu agentury GfK z roku 2004 ve všech evropských zemích s výjimkou České republiky (kde bylo 49 % nevěřících oproti 32 % věřícím) převyšoval počet věřících v Boha počet nevěřících osob, nezávisle na jejich církevní příslušnosti. Nešpor, R. Zdeněk: Paradoxy sociálního a politického působení náboženství v „sekularizované“ Evropě. In.: Sociální studia 3/2007, str. 19, socstudia.fss.muni.cz/pristup.php?soubor=080303135032.pdf

³ Štampach, O. Ivan: Na nových stezkách ducha. Přehled a analýza současné religiozity. Praha 2012., s. 16

v desetiletých odstupech Český statistický úřad. Další dílčí statistiky o počtu účastníků bohoslužeb si některé církve získávají samy prostřednictvím dotazníků, které věřící dobrovolně vyplňují na bohoslužbách v nepravidelných, většinou ročních intervalech, a také dalšími vnitro církevními statistikami (např. u katolické církve každoroční hlášení úkonů duchovní správy).

Cílem této práce je snaha o popis náboženských poměrů, interpretaci a analýzu změn územní diferenciaci náboženského vyznání obyvatelstva současného okresu Olomouc v období od roku 1918 se zvláštním zřetelem k vývoji a působení Československé církve husitské a pravoslavné církve v regionu, který je v rámci České republiky výjimečný pro svou náboženskou (církevní) rozmanitost a zároveň pro soustředěnost jejich vrcholných moravských „orgánů“.

Ve správním sídle okresu - městě Olomouc - bylo založeno v 11. století první biskupství na Moravě, v 16. století zde vznikla první moravská univerzita s papežským seminářem. Ve druhé polovině 18. století bylo biskupství povýšeno na arcibiskupství a dodnes je sídlem metropolitní moravské církevní provincie. Od raného středověku až do 2. světové války byla v okrese významně zastoupena židovská komunita, v současné době zde sídlí Židovská obec Olomouc, která je jedinou židovskou obcí v Olomouckém kraji. Město je též sídlem biskupa olomoucké diecéze Československé církve husitské a centrem Pravoslavné církve na Moravě, kde sídlí biskup olomoucko-brněnské eparchie. Rovněž zde působí sbory několika protestantských církví a sbor Svědků Jehovových. V popisovaném regionu je významně zastoupeno církevní školství (církve římskokatolické, českobratrské evangelické, Bratrské jednoty baptistů a pravoslavné církve) a rovněž zde působí mužské a ženské řeholní řády (církve římskokatolické a pravoslavné).

Tato práce se tedy bude snažit postihnout tuto rozmanitost náboženských poměrů v kontextu územní diferenciaci obyvatelstva s důrazem na vývoj dvou „novodobých“ církví – Československé církve husitské a Církve pravoslavné, jejichž působení v daném regionu vytváří zajímavá regionální specifika.

1.2 Metody výzkumu

V této bakalářské práci byly použity standardní metody výzkumu v historické

geografii a geografii obyvatelstva a sídel v závislosti na obsahu jednotlivých kapitol. Teoretický úvod do problematiky oboru, vymezení základních pojmů této práce a dále pak zpracování historického vývoje náboženských poměrů v Československu jsou zpracovány především studiem odborné literatury, rešeršemi a archivním výzkumem. V kapitole, zabývající se analýzou změn územní diferenciacie náboženského vyznání v okrese, byl použit základní soubor statistických metod zpracování dat a metody kartografické prezentace prostorových dat. V této práci je území okresu Olomouc uvedeno k říjnu 2012, protože k tomuto datu bylo zahájeno zveřejňování definitivních výsledků Českého statistického úřadu ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Zdrojem dat pro hodnocení vývoje religiozity v okrese jsou potom výsledky sčítání lidu z roku 1920, 1931, 1991, 2001 a 2011. Mapy okresu jsou zpracovány v programu ArcGis.10.

Metoda interview byla použita především v kapitole, věnující se činnosti jednotlivých církví a náboženských společností v okrese, kde byly informace získány z řízených rozhovorů s některými představiteli náboženských obcí v oblasti, dále pak rešeršemi odborné literatury, denního tisku, webových stránek jednotlivých církví a náboženských společností, konkrétních farností a sborů. Závěr této práce je koncipován jako zhodnocení získaných poznatků o náboženském vyznání obyvatelstva olomouckého okresu.

2. Vymezení základních pojmů

Tato bakalářská práce svým zadáním a obsahem patří do oboru religiózní geografie, neboli geografie náboženství. Tato vědní disciplína zkoumá vztah a vzájemný vliv krajiny a prostoru na utváření náboženství a naopak. Religiózní geografie je součástí tzv. sociální, resp. humánní geografie⁴. Zkoumá kultovní stavby, náboženské „stopy“ a symboly na konkrétním území a rovněž vlivy náboženských projevů, které působí prostorově i funkčně na obyvatelstvo, sídla, hospodářství, dopravu⁵.

Geografie náboženství si klade za cíl zkoumat šíření náboženských systémů, jejich vliv

⁴ Havlíček, Tomáš: Projekt „Religiózní krajina“, 2007. /on-line, dostupné na: <http://www.religion-landscape.cz/>

⁵ Havlíček, Tomáš: Projekt „Religiózní krajina“, 2007. /on-line, dostupné na: <http://www.religion-landscape.cz/>

na utváření přírodního prostředí a jejich závislost na přírodním a kulturním prostředí. Zabývá se též počtem věřících v jednotlivých zemích. Tato vědní disciplína se nachází na pomezí věd geografických, teologických, religionistických, sociologických a historických⁶.

Kořeny „náboženského zeměpisu“, jak se také tato vědní disciplína označuje, se objevují ve starověkém Řecku, kdy geografie byla součástí filozofických či lékařských pojednání. V souvislosti s rozvojem obchodu, a tedy i obchodních cest, se rozvíjely geografické popisy těchto cest a území především tehdy známého světa Blízkého východu. Z 1. století před n. l. se dochovalo jediné antické geografické dílo v plném znění – Strabónova *Geografika*, která měla sloužit jako praktická příručka obchodníkům, provinciálním úředníkům a vojevůdcům. V raném středověku, kdy bylo na antickou kulturu „zapomenuto“ a centrum vzdělanosti se přesunulo do arabského světa, se v souvislosti s obchodními výpravami objevují první „cestovatelské“ geografické popisy. V evropském prostoru se v té době geografii věnují v některých kláštirech (např. v Irsku), a to v návaznosti na studium Bible, která byla tehdejším jediným zdrojem geografických poznatků.

Významný rozvoj náboženského zeměpisu nastává ve 14.- 15. století v souvislosti s objevováním a poznáváním nových kontinentů a jejich obyvatel. Geografie se vymaňuje z filosofických disciplín a stává oborem teologickým. Je vnímána jako vědní obor, který zkoumá přírodu a krajinu jako soubor dostupných Božích zjevení. Objevování a setkávání se s odlišnými kulturami a národy, např. na americkém kontinentu, nebo v Číně či Japonsku, které uctívaly vlastní božstva, podnítilo snahy získat o těchto náboženstvích informace, rozčlenit je, zjistit, jaký má na ně vliv přírodní prostředí a rovněž možnosti jejich christianizace. Další posun nastal v 16. století v souvislosti se reformačními snahami křesťanství, kdy se geografie pod vlivem těchto myšlenkových proudů začíná zabývat člověkem a jeho postavením a vlivem na přírodu. O tento posun ve vnímání se zasloužili němečtí humanisté Phillip Melanchthon a Michael Neander.

S rozvojem přírodních věd v 18. století se geografie stále více vymaňuje

⁶ tamtéž

z teologického „područí“ a zaměřuje svou pozornost na vliv přírodních podmínek. Za novověkého předchůdce geografie náboženství je v tomto kontextu pokládán Charles Louis Montesquieu. V této době (1795) byl poprvé použit také termín „religiózní geografie“ v knize Gottlieba Kasche *Myšlenky o náboženské geografii*, která se věnuje výzkumu vlivu přírodního prostředí na náboženství⁷. V jiném stěžejním díle tohoto vědního oboru *Náboženství v mezích rozumu* od Immanuela Kanta autor popisuje rozmanité druhy náboženství v širokém kontextu se snahou o popis změn v náboženstvích poté, co je do něj dosazeno jiné náboženství – jak se mění, jak na sebe působí. Od období I. Kanta se religiózní geografie vyvíjí jako samostatná vědní disciplína, i když je někdy zařazována ke kulturní geografii⁸. V prvních desetiletích 20. století ji ovlivnil Max Weber, který se snažil definovat vliv náboženství na sociální a ekonomické struktury. Na něj navázal v 50. letech 20. století C. Troll, jenž prosazoval oddělení religiózní geografie od religionistiky v tom smyslu, že vlivem prostředí na náboženství se má zabývat religionistika a naopak vliv náboženství na prostředí má zkoumat religiózní geografie. Teorii této „čistě“ religiózní geografie rozvedl dále Paul Fickeler, který ji přiřazuje jakou součást kulturní geografie. Weber a Fickeler jsou představitelé tzv. teodeterministické školy⁹. Jiným úhlem pohledu se zabývá škola interdisciplinárního směru, jejímž autorem je M. Büttner a která je označována za tzv. Bochumský model. Ta jej vysvětluje jako proces vzájemné ovlivňování a prolínání tří úrovní: ideologické, sociální a krajinné¹⁰. Ve světovém kontextu se religiózní geografii zabývá několik výzkumných skupin: v USA je to GORABS (sdružení religiózních geografů v severní Americe), v Evropě je to v německé Bochumi (pracovní skupina religiózních geografů při Německé geografické společnosti) a v Polsku (geografie poutí). V ČR se oboru věnují Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK v Praze (Tomáš Havlíček, řešitel projektu „Religiózní krajina“) a Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Ostravské univerzity¹¹.

⁷ Kong, L.: Mapping "new" geographies of religion, In: *Progress in Human Geography*, pp. 211-33.
Dostupné na: http://www.pucsp.br/rever/rv4_2005/t_knott.htm

⁸ Havlíček, Tomáš: Projekt „Religiózní krajina“, 2007. /on-line, dostupné na: <http://www.religion-landscape.cz/>

⁹ tamtéž

¹⁰ Büttner, M. (1985), citováno podle Matlovič, René: *Geografia religii*. Prešov 2001, s. 16

¹¹ Havlíček, Tomáš: Projekt „Religiózní krajina“, 2007. /on-line/, dostupné na: <http://www.religion-landscape.cz/>

Obor religiózní geografie úzce souvisí s dalšími vědními obory, a to religionistikou, teologií a sociologií náboženství. Religionistika, zjednodušeně řečeno, se zabývá studiem náboženství. Filozof a religionista Břetislav Horyna ji definuje takto: ...*“V samotném pojmu religionistika se ohlašuje program široce koncipované interdisciplinární perspektivy, která shrnuje a vlastními nástroji zpracovává příspěvky jednotlivých disciplín k tématu náboženství, aby na nich nechávala vyrůst vlastní otázky o náboženské situaci lidstva..”*¹² Religionista Ivan Odilo Štampach zdůrazňuje, aby religionistika jako vědní obor zůstala neutrální, nepředpojatá, aby se nestala se nástrojem ideologického boje s náboženstvím a také aby nesloužila žádnému náboženství¹³.

Tradičními metodami religionistiky jsou deskripce (*popis*) pozorovaných jevů a komparace (*srovnávání*). I v současnosti se občas objevuje její chápání jako srovnávací či komparativní vědy o náboženství. Podle B. Horyny náboženství vystupují vždy v celkové souvislosti řady různých podmínek a okolností. Proto zkoumání náboženství v tomto rozšířeném kontextu sociokulturních skutečností přináší hlubší poznatky než pouhá deskripce a komparace náboženských jevů. Tato *kontextová* religionistika zajišťuje zachování specifčnosti oboru v mezioborových vazbách.¹⁴ Religionistika využívá ke svému bádání další pomocné vědy – psychologii, sociologii, kulturní antropologii a etnografii.

Na tomto místě nutné seznámit se s významy základních pojmů, které jsou v této práci použity. Základním pojmem, velmi abstraktním, je **náboženství**. V rámci religiózní geografie je možné náboženství (religii) definovat jako systém víry, který se snaží v učení, praxi a společenských normách hledat a najít odpovědi na „poslední“ otázky lidské společnosti i člověka jako takového. Náboženství zaujímá také tři významné funkce: normativní, deskriptivní a komparativní¹⁵. Štampach definuje náboženství z pozice religionistiky jednoduše jako vztah člověka k transcendentní skutečnosti¹⁶. Někdy bývá pojem náboženství, zvláště v poslední době, zaměňován s pojmem **víra**.

¹² Horyna, Břetislav: Úvod do religionistiky. Praha 1993. s. 7

¹³ Štampach, O. Ivan: Přehled religionistiky. Praha 2008, s. 16

¹⁴ tamtéž, s. 23

¹⁵ Havlíček, T.: Projekt „Religiózní krajina“. 2007, /on-line/, dostupné na: <http://www.religion-landscape.cz/>

¹⁶ Štampach, O. Ivan: Přehled religionistiky. Praha 2008, s. 30

Náboženství se vztahuje k oblasti, u které poznání nedosahuje stupně vědění jako u imanentních skutečností. Informacím o transcendentnu prostě člověk věří¹⁷. Pokud se mluví v hlavních monoteistických náboženstvích o víře bez dalšího upřesnění, myslí se víra ve specifickém slova smyslu jako osobní vztah člověka k Bohu.

Pojem náboženství bývá také nahrazován pojmem **religiozita**, kterou lze v sociologickém a sociálním kontextu definovat jako přítomnost náboženství ve společnosti. Lze na ní nazírat z hlediska kvantitativního (v jaké kvantitě/počtu/ je ve společnosti zastoupena) a kvalitativního (co je obsahem a jaký má vliv na společnost)¹⁸.

Religiozita jako přítomnost náboženství v populaci je předmětem veřejného zájmu. Zjišťování údajů o religiozitě obyvatelstva bylo od počátku součástí **sčítání lidu** (populační census). Tento proces se liší od sociologických průzkumů, jež zjišťují data jen ze vzorku populace, na rozdíl od sčítání lidu, které čerpá informace z celého národa. Sčítání lidu je systém shromažďování statistických dat. Zjištěné údaje podléhají v ČR ochraně dle zákona č. 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů, zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě¹⁹.

Počátky „soupisu obyvatelstva“ spadají do starověku. Odkazy na několik těchto soupisů je možné dohledat ve Starém i Novém zákoně. Na území stávající České republiky (v tehdejší Rakousku-Uhersku) bylo provedeno první „moderní“ sčítání lidu v roce 1869. Podrobně definovalo zjišťované znaky u obyvatelstva (státní příslušnost, rodinný stav, náboženské vyznání). Mimo jiné byl také stanoven pravidelný desetiletý cyklus sčítání. V Československu se pak konala sčítání v letech 1921, 1930, 1951. V letech 1961, 1971 a 1981 se však výskyt religiozity u nás nezjišťoval, protože náboženské vyznání bylo státem prohlášeno za soukromou věc občana, na kterou se vztahoval zákonný zákaz státním orgánům se na tuto věc dotazovat²⁰. Až v roce 1991 se do dotazníků sčítání lidu vrátili dotazy, zjišťující religiozitu. Na přípravách sčítání lidu v roce 2011 spolupracovali s Českým statistickým úřadem také religionisté. Dotazy na náboženskou víru byly formulovány s těmito variantami:

¹⁷ Tamtéž, s. 33

¹⁸ Tamtéž, s. 45

¹⁹ Sbírka zákonů České republiky

²⁰ Štampach, O. Ivan: Přehled religionistiky. Praha 2008, s. 46

- věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti
- věřící – hlásící se k církvi nebo náboženské společnosti (nabídka zahrnovala několik církví a náboženských společností)
- bez náboženské vírky
- neuvedeno²¹.

Odpověďt na dotazy týkající se náboženské víry nebylo povinné.

Dalším základním pojmem patří **církev** a **náboženská společnost**. Církev je nejpropracovanější formou náboženské struktury. Samotné slovo „církev“ pochází z řeckého výrazu *kyriaké ekklésia* = shromáždění Pána²². Je možné jí charakterizovat jako organizaci s jednotným dogmatickým systémem a ustálenými formami obřadů, shromážděním speciálních činitelů kultu a vytvořením vnitřních struktur. **Církev a náboženská společnost** jsou definované v § 3 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, jako „*dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.*“ Pojem církev, který se nejčastěji váže ke křesťanským seskupením, je formou náboženského sdružování, často vztahující se k jednomu místu shromáždění (v angličtině církev – Church je totožné s pojmem kostel). Podle Štampacha není vhodné přenášet křesťanské výrazivo (konkrétně pojem církev) na jiná náboženství. Pokud jsou nějakým způsobem organizovány, neměly by se označovat jako církve, podobně by se neměl být náboženský činitel v jiných náboženstvích označován za kněze²³.

Protipólem pojmu náboženské vyznání je termín **bez vyznání**. Původní význam vyjadřoval nepřislusnost k některému ze státěm uznávaných náboženských vyznání. V současnosti však spíše zahrnuje různorodou skupinu nevěřících, pochybujících, nerozhodnutých osob, nepřináležejících k žádnému náboženskému vyznání. Extrémní forma „bez vyznání“ je **ateismus**, který je charakteristický radikální kritikou náboženství a odmítnutím existence Boha. Nábožensky lhostejný člověk je většinou nábožensky

²¹ Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011. Český statistický úřad. /on-line/, dostupné na: <http://vdb.czso.cz/>

²² Vojtíšek, Zdeněk: Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice, Praha 2004, s. 20

liberální.

3. Vývoj náboženských poměrů v Československé republice od roku 1918

3.1 Situace do roku 1918

Bouřlivým změnám v životě především římskokatolické církve, ale také dalších církví, ve 20. letech 20. století v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Uhrách předcházely neméně převratné události v předchozích stoletích, které jsou v této podkapitole stručně popsány. Tento malý historický exkurs - s důrazem na zásadní změny života církví v 18. a 19. století - je pro osvětlení dalšího vývoje nezbytný.

Olomoucký okres patří z hlediska územně správního členění římskokatolické církve do nynější olomoucké arcidiecéze, tedy k území, kam přišly z východu první slovanské kmeny v 2. polovině 6. století n. l. a které se o 300 let později stalo součástí Velké Moravy (Velkomoravské říše). První snahy o christianizaci tohoto území, především ze západních zemí tehdejší Evropy, se objevují od poloviny 7. století do poloviny 9. století, kdy se v roce 845 n. l. v Řezně nechalo pokřtít 14 českých knížat²⁴. Zásadním počinem, který dodnes ovlivňuje náboženský, společenský a kulturní život²⁵ především na Moravě, byla misie Cyrila (Konstantina) a jeho bratra Metoděje z byzantské říše (r. 863). Jejím vyvrcholením bylo zřízení samostatné panonsko-moravské církevní provincie v čele s arcibiskupem sv. Metodějem (r. 880). Podle církevní tradice, jejíž historická věrohodnost je sporná, byla Olomouc centrem již moravsko-panonské církevní provincie. Morava se tak stává první slovanskou zemí se samostatnou církevní organizací s církevním právem, vlastním písmem (hlaholicí) a překlady nejdůležitějších biblických textů do slovanského jazyka.

²³ Štampach, O. Ivan: Přehled religionistiky. Praha 2008, s. 33

²⁴ Charvát, P.: Zrod Českého státu (568-1055). Praha 2007, s. 115

²⁵ V roce 2013 si připomínají církev římskokatolická a pravoslavná církev 1150. výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. V rámci oslav tohoto výročí se uskuteční během letošního roku v celé České republice odborné konference, výstavy, semináře a projekce. Vyvrcholením oslav bude celonárodní pouť na počátku července na Velehradě.

Po pádu Velké Moravy na počátku 10. století je Morava připojena k přemyslovskému českému státu. Biskupství olomoucké, obnovené v roce 1063, navazuje na arcidiecézi sv. Metoděje. Budování církevních institucí od jejich počátků, tedy od konce 10. století, provázelo zakládání klášterů²⁶, které přispěly k prohloubení víry, rozvoji kultury a vzdělanosti. Nejstarší klášter na území olomouckého okresu - benediktinský klášter Hradisko – byl založen v roce 1078 olomouckým biskupem Janem²⁷. V této souvislosti je nutné zmínit také jeho nástupce na biskupském stolci biskupa Jindřicha Zdíka (asi 1083 - 1150). Tento církevní hodnostář a diplomat nejenže dostavěl kostel sv. Václava v Olomouci, kolem něj vybudoval kapitolu a povýšil jej na katedrálu, ale především přivedl do českých zemí řád premonstrátů a založil s panovníkem Vladislavem II. nejstarší sídlo premonstrátů na území Čech - Strahovský klášter, později také v Litomyšli.

Pravomoc olomouckých biskupů se vztahovala na celou Moravu, což mělo být zárukou její jednoty v církevně politické sféře. Během 10. až 12. století se na území olomouckého biskupství vyvíjela farní organizace. Ta byla dovršena ve 13. století a její síť patřila k nejhustším v tehdejší Evropě. Farnost představovala základní jednotku církve a ve svém obvodu se zvyklostmi, folklórem a poutěmi byla důležitým kulturním centrem.

Doba od konce 12. století do závěru 14. století je charakteristická dalším rozvojem farního systému, výstavbou městských a venkovských kostelů, vznikem dalších mužských řádů (žebravé řády) a ženských řeholí, zakládáním klášterů a klášterních kostelů. Tehdy již Olomouc byla jedním z moravských královských měst, v nichž rovněž sídlila početná židovská komunita.

Závěr 14. století a první polovina 15. století je doba snahy o jednotu křesťanstva, „očistění“ církve od schizmat, vyjasnění věroučných otázek a provedení reformy církve „v hlavě i v údech“²⁸. Také v českých zemích a na Moravě se v této době objevily snahy o reformu církve. Ohlas měly především sociální a mravní důrazy kázání Jana Milíče z Kroměříže a německého kazatele, působícího v Praze, Konráda Waldhausera. K vyhocení „duchovní“ atmosféry té doby přispělo také učení anglického reformátora Johna Wyckliffa. Kvůli církevním reformám byl do Kostnice svolán koncil (1414-1418). Ovšem upálení Mistra Jana Husa (6. 7. 1415 v Kostnici) a jeho přítele Jeronýma

²⁶ Sommer, Petr: Svatý Prokop. Z počátku českého státu. Praha 2008, str. 7. (Disertační práce)

²⁷ Foltýn, D. a kol.: Encyklopedie moravských a slezských klášterů, Praha 2005, str. 513

Pražského o rok později tamtéž rozpoutalo na našem území vlnu odporu proti Václavovi I., poté Zikmundovi Lucemburskému - a vyvolalo husitské války, kdy husitská vojska bojovala s vojsky věrnými císaři a papeži a které ve 20. a 30. letech 15. století zasáhly české země a posléze i Moravu, i když v menší míře. V olomouckém okrese byly husity dobyt kartuziánský klášter v Dolanech a hrad Majetín, Olomouc se však „papežským“ vojskům podařilo udržet. Výsledkem husitských válek bylo zavedení tzv. kompaktát, umožňujících život v českých zemích kromě katolíků také husitským kališníkům. Tato tolerance trvala až do porážky českých stavů v roce 1620 v bitvě na Bílé Hoře²⁹.

Vyvrcholením reformních snah v českých zemích byl v roce 1457 vznik Jednoty bratrské, která se ve svém učení obracela k Bibli jako hlavnímu zdroji víry i života. Ustavením vlastních „náboženských činitelů“ se Jednota bratrská zcela odtrhla od kališníků, a vystavila se tím různým perzekučním tlakům, které vyvrcholily po Bílé Hoře v roce 1628 odchodem jejího posledního biskupa Jana Ámose Komenského do exilu. Tímto rokem definitivně skončila na dlouhé období náboženská „snášlivost“, jediným „možným“ náboženským vyznáním u nás se stalo katolictví. Tímto začíná proces tzv. rekatolizace, která na jedné straně mnohdy tvrdě a násilně potlačovala jakékoliv náznaky svobodnějšího náboženského a kulturního života, na straně druhé však přispěla barokními skvosty ve všech oblastech umění a architektury. Druhou polovinu 17. století poznamenaly severní Moravu inkviziční čarodějnické procesy, kterým padly za oběť desítky nevinných lidí, mezi nimi i obyvatelé města Olomouc.

Počátek 18. století je charakteristický prohlubováním náboženského života, mariánskou úctou, kultem svatých, hojně navštěvovanými početnými poutěmi - typickými atributy doby baroka. Období vlády císařovny Marie Terezie (vládla v letech 1740–1780) a jejího syna Josefa II. (vládl v letech 1780–1790) předznamenalo zásadní změny pro další působení a činnost církve v habsburské monarchii.

Zavedení Všeobecného školního řádu císařovnou Marií Terezií v roce 1774, který upravoval „základní školní docházku“ pro děti od 6 do 12 let a zřizoval tzv. triviální školy při každé faře, předcházelo zrušení jezuitského řádu, který v českých zemích měl převažující vliv na vyšší a vysoké školství. Na naléhání západoevropských královských

²⁸ Franzen, August: Malé církevní dějiny. Praha 1992, s. 169

²⁹ Vojtíšek, Zdeněk: Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice. Praha 2004, s. 25

dvorů byl řád papežem Klimentem XIV (1769–1774) jeho breve *Dominus ac Redemptor noster* z 21. července 1773 zrušen.³⁰ Jezuité byli nuceni opustit univerzity a gymnázia a dohled nad fakultami byl svěřen „studijním ředitelům“, kteří již od roku 1761 nebyli členy jezuitského řádu. Například na obou fakultách olomoucké univerzity působilo těsně před zrušením řádu 13 jezuitských profesorů, jeden premonstrát a jeden augustinián. Po roce 1773 se poměr obrátil, zůstali pouze dva exjezuité na filozofické fakultě, kteří navíc přednášeli matematiku a fyziku.³¹

Josefínské reformy byly založené na ideách osvícenství a lze je označit za souhrn pragmatických a utilitaristických opatření, která měla všechny oblasti společenského života racionalizovat, co nejvíce podřídit kontrole státu, a tím prospět poddaným. Reformy měly za cíl sjednotit nesourodou monarchii v centralizovaný stát se silnou průmyslovou a ekonomickou základnou. Tomu byla podřízena všechna opatření s důrazem na omezení, nebo potlačení vlivu samosprávy měst, cechů, univerzit a především církve. V rámci josefínské politiky došlo ve 2. polovině 18. století k reorganizaci církevní správy. Územně správní změny doznala roku 1777 olomoucká diecéze, kdy z její jižní části vzniklo biskupství brněnské. Olomoucké biskupství pak bylo povýšeno na arcibiskupství. Zdokonalený farní systém měl sloužit potřebám státu, pod jehož kontrolu se církev dostala. Kněží se stali prakticky státními úředníky, kteří museli lidem oznamovat úřední nařízení, vedli matriky apod. Jejich závislost na státní moci byla zajištěna existenčním minimem, přičemž plat nahrazoval zrušené desátky. Zásahy státu se vztahovaly i na církevní úkony, byly zakázány betlémy, mariánské pobožnosti i poutě.

První z velkých patentů Josefa II. byl Toleranční patent (1781), ve skutečnosti však šlo spíše o sérii nařízení upravujících toleranci různých vyznání pro různé země monarchie. Patent evangelickou menšinu vyvedl z ilegality, a tím zviditelnil, takže na ni mohlo být působeno ideologicky, politicky i ekonomicky. Patent rušil církevní monopol katolické církve v rakouských korunních zemích a dovoloval vedle katolického vyznání také luteránské, kalvínské a ortodoxní křesťanství. Jednalo se však pouze o jakési

³⁰ Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2, Praha 1991, s. 158

³¹ Šotola, Jaroslav: Zrušení jezuitského řádu a olomoucká univerzita. In: Acta Universitatis Olomucensis. Faculta Philosophica. Historica 31-2002, str. 169-170.

„trpění“. Nekatolická vyznání podléhala znevýhodňujícím nařízením. Přesto šlo o zásadní čin v otázce svobody vyznání. Od roku 1782 byla podobně tolerována i židovská víra. Židé se od té doby mohli věnovat většině běžných povolání, studovat na univerzitách, v některých oblastech mohli vlastnit půdu, nadále nesměli vstupovat do státních služeb. Patent rušil tzv. židovské mýto a zakázal tzv. křty z nouze. Současně však byla zrušena rabínská soudní pravomoc, hebrejšтина a jidiš už pro Židy neplatily jako úřední řeč, každý Žid musel převzít německé jméno.

V roce 1781 byl vydán také Patent o zrušení nevolnictví, jímž bylo nevolnictví zrušeno a nahrazeno mírnějším poddanstvím, ale nadále byla zachována robota (až do roku 1848). Možnost stěhování do měst podpořila také český živel ve městech. Mezi další zásadní rozhodnutí Josefa II. patří zrušení všech klášterů, pokud se nevěnovaly vyučování, nepěstovaly vědu a nepečovaly o nemocné. Při rušení se nebyla brána v potaz historická minulost řádů. Řeholníci se pak mohli svobodně rozhodnout, zda zůstanou v duchovní správě, nebo přejdou do jiného nezrušeného kláštera, nebo odejdou do klášterů v zahraničí. Ze jmění, zabaveného ve zrušených kláštorech, byl zřízen tzv. náboženský fond, jehož úroky sloužily na pokrytí církevních výdajů³². Josef II. se snažil prosadit jako jediný a jednotící jazyk němčinu. Tímto a zrušením nevolnictví zavedl jeden z impulsů k zahájení boje za obranu národních jazyků - u nás znám jako národní obrození. Proti germanizačním snahám období josefinismu postavilo vzdělané domácí kněžstvo národní dějiny. Se studiem českých dějin byly spojovány snahy o obrození českého jazyka. Z řad uvědomělých kněží se stávala centra vlasteneckého ruchu, vznikaly při nich spolky a kroužky. Jejich vliv byl patrný také ve školství, kde se zasazovali o zachování práv češtiny a zakládali školních knihoven³³. Revoluce v roce 1848, která se z Paříže rozšířila do téměř celé Evropy, v rakouském císařství napomohla svrhnout Metternichův absolutismus a zrušit feudální systém. Český proreformní klérus i někteří biskupové se snažili této uvolněné nálady využít k prosazení reformních požadavků a „vyvázání“ církve ze státního poručnictví. Což se v roce 1850 částečně podařilo, a bylo tak nakročeno k uzavření konkordátu rakouské vlády se Svatým Stolicem.

³² Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2, Praha 1991, s. 164

³³ Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2, Praha 1991, s. 190

Dalším přelomovým obdobím pro katolickou církev byl I. vatikánský koncil (1869-1870) a odmítnutí katolického modernismu papežskou encyklikou z roku 1907³⁴. V roce 1867 zahájila své působení na českých územích Starokatolická církev, ke konci 19. století se na našem území začaly objevovat misie různých probuzeneckých církví ze zahraničí. Katolická církev byla postavena před zásadní otázku: jak čelit modernizaci společnosti a do jaké míry se jí přizpůsobit. Je vhodné podotknout, že aktuální odpovědi na tuto otázku se snaží církev najít dodnes.

3. 2 Vývoj po roce 1918

Po pádu Habsburské monarchie se katolická církev stala ještě větším terčem kritiky v důsledku předcházejícího vývoje, spočívajícím v dlouhodobém podřízení církve habsburské monarchie. Církev ještě měla řadu výsad, ale nedokázala se ubránit zneužívání státem. Nevyplatilo se jí podřízení panovníkovi, protože panovník ovlivňoval např. jmenování biskupů šlechtického původu na významná biskupství. V posledních padesáti letech pod vládou Habsburků byla výuka náboženství ve školách kvalitní, ale začal se projevat nezáměr o mládež po skončení povinné školní docházky. Při přijímání studentů do kněžských seminářů se spíše hledělo na jejich prospěch, než na předpoklady pro kněžskou službu. Jak je patrné z výše popsaného stavu, římskokatolická církev byla úzce spojena s vládnoucí dynastií Habsburků a po rozpadu Rakouska-Uherska a pádu Habsburků utrpěla v nově vzniklém Československu významné oslabení své dosavadní pozice. Již několik dní po vzniku státu (28. října 1918) se katolické kněžstvo se stalo terčem urážek a posměchu, katolická církev byla zesměšňována ve školách i na veřejnosti prostřednictvím novinové a časopisecké propagandistické kampaně. Připravovala se radikální odluka církve od státu, pozemková reforma připravila církev částečně o její majetek.

Kdyby proticírkevní boj dosáhl ještě vyhrcořenějších forem, způsobil by pravděpodobně závažné vnitropolitické spory, protože by vehnal katolické Slováky do ještě větší opozice vůči liberálnějším českým politickým stranám. Katolické Slovensko a řeckokatolická Podkarpatská Rus měly velký vliv na řešení církevně politických otázek v celém dalším vývoji, čímž posílily odhodlanost katolíků v Čechách,

³⁴ Vojtíšek, Zdeněk: Encyklopedie náboženských hnutí a směrů v České republice. Praha 2004, s. 26 a 51

ale především na Moravě. Pod tlakem těchto mocenských sil byla nucena československá vláda ustoupit od chystané odluky církve od státu, protože boj o přijetí odluky by mohl vážně ohrozit přijetí ústavní listiny.

Většina českých katolických kněží, až 90 procent, se přihlásila – a ještě v roce 1918 – za členy nově ustavené „Jednoty katolického duchovenstva československého“. Tento spolek vypracoval v roce 1919 návrh na obnovu duchovenstva církve katolické. Čtyřčlenná delegace Jednoty předložila papeži Benediktovi XV. požadavky reformistů, které shrnula do šesti bodů³⁵:

- 1) zřízení českého patriarchátu,
- 2) rozšíření církevní samosprávy,
- 3) úprava patronátního práva a obsazování far,
- 4) návrh na liturgii v lidovém jazyce,
- 5) úprava kněžského studia a výchovy,
- 6) zdobrovolnění celibátu.

Z šesti zmíněných požadavků byly uznány pouze dva: povolení slovanské liturgie na významných místech a právo číst evangelium a sv. epištolu česky. V reakci na tento nepříliš úspěšný výsledek jednání se Jednota rozdělila na umírněný střed, radikální levici a krajní pravici. V září 1919 byl – bez dohody s Jednotou – jmenován pražským arcibiskupem odpůrce reformy a novot profesor František Kordač³⁶. V souvislosti s tímto papežským rozhodnutím se rozhodli radikálové Jednotu opustit. Dne 8. ledna 1920 založili tyto nespokojení kněží vlastní náboženskou společnost Církev československou, dva dny poté vyzvali národ, aby opustil církev římskokatolickou a vstoupil do církve národní. Jejich výzvu uposlechlo přes půl miliónu katolíků dle sčítání lidu z roku 1921 a do roku 1930 se jejich počet zvýšil o dalších 800 tisíc³⁷. Kordač pak v lednu 1920 Jednotu rozpustil, po schválení jeho rozhodnutí v Římě vyzvali ostatní biskupové kněží, aby z Jednoty vystoupili a sdružovali se v diecézních jednotách pod vedením biskupů.

V Církvi československé zatím její zakladatelé váhali, zda mají jít vlastní směrem, nebo zda se mají připojit k nějaké již existující církvi. Tyto dva názorové proudy

³⁵ Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2, Praha 1991, s. 240

³⁶ Tamtéž, s. 241

³⁷ Tamtéž, str. 242

reprezentovala jednak radikálnější skupina kolem bývalého profesora náboženství Karla Farského, která preferovala vytvoření vlastní národní církve, bezprostředně navazující na Nový Zákon, jež by odpovídala stávajícímu stavu českého národa. Konzervativnější křídlo především na Moravě, pod vedením kněze Matěje Pavlíka, upřednostňovalo vytvoření autokefální Československé církve pravoslavné. Pavlík proto navázal úzké styky se srbskou pravoslavnou církví a v roce 1921 v Bělehradě přijal od srbských biskupů biskupské svěcení a nové jméno Gorazd. V Církvi československé však převážil názorový proud Farského. V letech 1921-1923 nastalo období hledání vhodné „apoštolské posloupnosti“, byl svolán 1. valný sjezd delegátů a zvolena „Ústřední rada církve“. Byla zkomponována vlastní liturgická hudba, probíhala ustavující diecézní shromáždění. V tomto období se odloučila od Církve československé část věřících pod vedením Matěje Pavlíka (biskupa Gorazda) a odešla k pravoslaví³⁸. V roce 1924 byl Karel Farský zvolen za patriarchu celé Církve československé.

V roce 1918 v souvislosti se vznikem republiky se spojily české evangelické obce helvetského a augšpurského vyznání a vytvořily Českobratrskou církev evangelickou. K ní přešlo z katolické církve v prvních letech působení na 60 tisíc věřících³⁹.

Římskokatolickou církev čekalo desetileté období hledání svého místa v nových podmínkách nábožensky pluralitní společnosti československého státu a rovněž právní ukotvení jejího postavení. Až v roce 1927 se podařilo dojednat dohodu o základních církevně politických otázkách - „modus vivendi“, který upravoval jmenování československých biskupů v duchu církevního práva Svatým Stolcem a stanovil způsob a zásady nového církevního územněsprávního rozdělení na diecéze. Rovněž je v něm zakotveno ustanovení, že řády a kongregace, které mají domy v Československu, nebudou podléhat představeným v cizině. V návaznosti na tuto dohodu pak byly na počátku roku 1928 plně obnoveny diplomatické styky s Vatikánem. K uklidnění situace přispěla také zásadní změna poměru státu k římskokatolické církvi, která se nejviditelněji projevila na Svatováclavských slavnostech v roce 1929, kdy si stát organizaci těchto slavností vzal za vlastní. Ve volbách v roce 1935 pak podpořily katolické strany dr. Edvarda Beneše, čímž znemožnily nástup fašistické reakce, což vytvořilo podmínky

³⁸ Salajka, Milan: Portrét československé církve husitské. Praha 2007, s. 29

³⁹ Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2, Praha 1991, s. 243

pro další církevní vývoj bez konfliktů⁴⁰. Bohužel toto období klidu trvalo jen několik málo let.

Ve 2. světové válce utrpěly církve v Československu, posléze v Protektorátu Čechy a Morava, velké ztráty. Někteří duchovní se zapojili do podzemního protifašistického odboje, někteří byli pro svou odvahu a nesmlouvavý postoj internováni do koncentračních táborů. Příkladem mimořádné statečnosti a vlastenectví byl pravoslavný biskup Gorazd, který po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha 27. 5. 1942 poskytl úkryt parašutistům, kteří atentát provedli, v chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze. Na začátku září 1942 byl s několika dalšími statečnými zastřelen na Kobyliské střelnici v Praze. V návaznosti na tuto událost byla na konci září 1942 československá pravoslavná církev v Protektorátu Čechy a Morava rozpuštěna, majetek zabaven Němci a kostely zapečetěny. Všichni duchovní byli deportováni na nucené práce do Německa. Biskup Gorazd II. byl svatořečen v září 1987 v Olomouci.

V této souvislosti nutno uvést, že prvními oběťmi Hitlerova nacistického režimu byli obyvatelé židovského vyznání, resp. židovského původu. Norimberské zákony je postupně od roku 1933 zbavovaly postavení, majetku, občanských práv a svobod a posléze základní lidské důstojnosti. Není dosud doloženo, kolik synagog o Křišťálové noci 9.-10. listopadu 1939 bylo na území Říšské župy Sudety vypáleno, kolik bylo židovských obyvatel bylo odvečeno do koncentračních táborů⁴¹. Z celkového počtu asi 120 tisíc Židů z na území Protektorátu Čech a Moravy se asi 30 tisícům se podařilo emigrovat, v koncentračních táborech jich bylo zavražděno na 80 tisíc. Židovské obce byly válkou zcela zdecimovány. Těsně po válce byly některé církve, zvláště v pohraničí, oslabeny v důsledku poválečného vysídlení obyvatel německé národnosti.

Po těchto útrapách, kterými církve a náboženské společnosti prošly, je po třech letech relativní svobody čekalo víc než 40 let náboženského útlaku v komunistickém totalitním režimu. Komunistické vedení po únoru 1948 hodnotilo církve „jako jediného vážného protivníka“⁴², proto bylo hlavním cílem si je podrobit, zvláště katolickou, která

⁴⁰ Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2, Praha 1991, s. 244

⁴¹ Kárný, M.: Pogrom zvaný Křišťálová noc, In.: Roš Chodeš, 11, 1998, s. 6-7

⁴² Kaplan, Karel: Československo v letech 1948-1953: zakladatelské období komunistického režimu.

měla „zahraniční“ kontakty a podporu z Vatikánu. Komunisté směřovali k vytvoření národní katolické církve, odstřižené od Vatikánu⁴³. Nejdříve si komunistická vláda chtěla podřít katolickou církev dohodou s její hierarchií, zastoupenou na jednáních s ministrem vnitra Aloisem Čepičkou arcibiskupy Josefem Beranem, Štěpánem Trochou a slovenským biskupem Jozefem Čárským. Nicméně tato několikaměsíční jednání nevedla ke komunisty očekávanému cíli. Proto komunistický režim vyhlásil církvím boj⁴⁴. Od května 1949 mocenské orgány uskutečnily nejrůznější omezení činnosti církve. Byly zrušeny církevní školy, její spolky i tisk. V dubnu 1950 byly zrušeny kláštery mužských řeholních řádů a posléze nastala internace jejich členů – celkem bylo internováno více než 2300 mnichů. Podobný osud stihl ženské řeholní řády. Režim zakázal řeckokatolickou církev, která v té době měla především na východním Slovensku na 360 tisíc věřících a násilně ji „převodl“ k pravoslavné církvi. Likvidační zásahy provázela zatčení, věznění duchovních, kteří se státním rozhodnutím nechtěli podřít. Represe zasáhly církevní hierarchii, v roce 1950 ze 17 biskupů už prakticky žádný nevykonával svůj úřad, 11 jich bylo ve vězení nebo v internaci⁴⁵. Režim v rámci propagandy a „odstrašení“ inscenoval politické procesy s církevními hodnostáři a představenými řádů, řada z nich byla odsouzena k mnohaletým trestům odnětí svobody, někteří z nich na následky utrpení ve vězení zemřeli.

Prostřednictvím Úřadu pro věci církevní (byl zřízen v roce 1949) vykonával stát dozor nad církvemi dozor. Zrušení spolkové činnosti zasáhla menší křesťanská společenství, byly zrušeny náboženské spolky, např. Armáda spásy, Svědkové Jehovovi. V letech 1952-1956 byla zakázána činnost Církve adventistů sedmého dne⁴⁶. Přijetím zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem se církve definitivně dostaly pod kontrolu a kuratelů státních orgánů, které rozhodovaly o jmenování duchovních a jejich počtu, k čemuž sloužil institut tzv. státního souhlasu⁴⁷. Komunistickému režimu se podařilo během několika let církve zcela podrobit. Navíc

Část 2. Praha 1991, s. 27.

⁴³ Tamtéž, s. 27

⁴⁴ Tamtéž, s. 29

⁴⁵ Tamtéž, s. 31

⁴⁶ Vojtíšek, Zdeněk: Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice. Praha 2004, s. 26-27

⁴⁷ Tamtéž, s. 27

se režimu podařilo získat mezi věřícími i duchovními osoby, ochotné ke kompromisům a spolupráci. Jako prostředek k rozdělení kněžstva vzniklo v roce 1951 Mírové hnutí katolického duchovenstva, od roku 1971 až do roku 1989 existovalo jako jeho nástupce Sdružení katolických duchovních *Pacem in terris*. Další „platforma“ pro vyjádření loajality duchovních k režimu byla Křesťanská mírová konference. Přes útlak státních orgánů se v řadě případů podařilo křesťanským církvím formulovat otevřený odpor proti politické a náboženské nesvobodě, např. Nová orientace v Českobratrské církvi evangelické, evangelíci a katolíci byli součástí Charty 77, v katolické církvi se rozvíjela tzv. podzemní skrytá církev pod vedením biskupa Felixe Marka Davidka. V roce 1987 vyhlásili katoličtí duchovní Desetiletí duchovní obnovy.

Listopad 1989 přinesl církvím obrovský prostor pro obnovení a další rozvoj jejich aktivit a ekumenické spolupráce. Vznikla nová náboženská společenství domácí i v rámci zahraničních misí. Církev a náboženské společnosti a jejich působení jsou pevně zakotveny v právním řádu České republiky. Poslední právní předpis, kterým bylo zahájeno směřování církví k odluce od státu, je zákon č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi). Touto zákonnou normou se snažila stávající koaliční vláda vyrovnat majetkové dluhy a újmy, které církvím způsobil komunistický režim.

4. Analýza změn územní diferenciaci náboženského vyznání v okrese Olomouc

4.1 Vývoj náboženských poměrů okresu Olomouc

Okres tvoří celkem 96 obcí, z toho 6 městy (Olomouc, Šternberk, Uničov, Litovel, Velká Bystřice a Moravský Beroun) a 3 městysy (Dub nad Moravou, Náměšť na Hané

a Velký Týnec). Na území okresu leží Vojenský újezd Libavá, který je se svou rozlohou druhým největším vojenským újezdem v ČR. K 1. lednu byly k okresu Olomouc přiřazeny 3 obce z Moravskoslezského kraje (Moravský Beroun, Huzová a Norberčany) a v roce 2007 ještě obec Lipinka z okresu Šumperk. V okrese má své trvalé bydliště více než 230 tisíc obyvatel⁴⁸.

4.2.1 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 1921

Podle výsledků sčítání lidu z roku 1921 žilo v okrese Olomouc (v jeho dnešním územním vymezení) 167 999 obyvatel. Nejvíce obyvatel se hlásilo k římskokatolickému vyznání. Za celé území to bylo 85,16 %. Výlučně římskokatolické byly menší obce – Babice, Bělkovice – Lašřany, Domašov u Šternberka, Hlásnice, Hraničné Petrovice, Komárov, Libavá, Lipina, Barnov, Ludoměř nad Strážnou, Milovany, Norberčany, Nové Oldřůvky, Olejovice, Trhavice, Nová Ves nad Odrou, Stará Voda, Zigartice, Řídeč a Strukov. Více než 90 % římskokatolíků mělo 79 obcí a měst. Méně než 90 % vyznání bylo uvedeno v 50 obcích a městech. Nejmenší podíl římskokatolických věřících měla obec Haňovice, ve které žilo 535 obyvatel, z toho bylo římských katolíků jen 139.

Podíl věřících, hlásících se k Církvi československé je značně menší než u římskokatolického. Pouze dvě obce mají více než polovinu obyvatel československého vyznání. Nejvíce v obci Haňovice s 535 obyvateli, z nichž se přihlásilo k nové církvi 392 (73,25 %). Evangelické obyvatelstvo tvořilo v okrese Olomouc pouze 1,51 %. Největší podíl evangelíků byl v obci Bystrovany (11,02 % z 545 obyvatel). Ve většině měst a obcí tvořilo toto vyznání méně než 1 %. Židovské vyznání mělo nižší procento zastoupení než evangelické – 1,39 %. Největší podíl obyvatelstva židovského vyznání mělo město Olomouc (6,63 % z 24 069 obyvatel). Ve většině měst a obcí byl však počet Židů nulový.

4.2.2 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 1930

Struktura náboženských poměrů v okrese Olomouc se příliš nelišila od sčítání z roku 1921. Počet obyvatel stoupl přibližně o 14 000 osob na 183 353 a mírně klesl podíl

⁴⁸ Český statistický úřad: Charakteristika okresu Olomouc. Dostupné na: www.czso.cz

obyvatel hlásících se k některému náboženskému vyznání (z 97,94 % na 96,35 %). Podíl katolíků klesl 84,46 % na 80,41 %, ale jejich absolutní počet stoupl. Podíl věřících, hlásících se k Církvi československé vyznání nepatrně vzrostl (na 10,80 %), nejsilnějšího zastoupení dosáhl v obci Haňovice 63,52 % a v obcích Velký Týnec, Toveř a Bílá Lhota. Počet obcí, v nichž se všichni obyvatelé hlásili ke katolické víře, klesl z 22 na 16. K evangelickému vyznání se přihlásilo více osob než v předchozím sčítání – 3492, což činilo 1,90 % všech obyvatel. Obcemi s největším podílem evangelíků byly Drahanovice (9,88 %), Nový Svět (7,78 %), Hodolany (4,35 %), Olomouc (4,49 %), Chválkovice (4,46 %) a Lazce (4,62 %). V žádné obci však nepřesáhl podíl více než 10 %. Židovské vyznání zaznamenalo v tomto sčítání nepatrný úbytek z 1,39 % na 1,33 % obyvatel. Obyvatelstvo hlásící se k židovské víře se koncentrovalo hlavně ve větších městech a sídlech, největší zastoupení měla Olomouc (4,49 %), dále pak části Olomouce; Nová Ulice, Pavlovičky, Nový svět a Klášterní Hradisko. Ve většině obcí bylo zastoupení nulové. Pravoslavné vyznání se v statistickém lexikonu neuvádí⁴⁹.

4.2.3 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 1991

Po 61 letech se ve sčítání lidu v roce 1991 opět objevily dotazy, vztahující se k náboženskému vyznání obyvatelstva. V roce 1991 měl okres Olomouc 227 177 obyvatel. Ve výsledcích tohoto sčítání jsou pro každou obec uvedeny pouze údaje pro římskokatolické, československé církve husitské, ostatní vyznání, bez vyznání a údaje o počtu obyvatel je možné sehnat. Údaje o židovsky věřícím obyvatelstvu se zde neuvádějí. K římskokatolickému vyznání 98 656 obyvatel, tj. 43,43 % a tak katolické vyznání zůstalo dominantní vírou i přes velký úbytek ze sčítání z minulých let. Úbytek činil až 40 %. V žádné obci už nenajdeme 100% podíl katolíků. Největší podíl katolíků byl v obcích Slavětín, Strukov, Želechovice, Lipinka a Loučka. U žádné obce už jsme nezaznamenali více než 90% podíl katolíků. Naopak nejmenší podíl byl v obcích Moravský Beroun, Hlubočky, Haňovice a Olomouci. Druhým nejpočetnějším vyznáním byla příslušnost k Československé církvi husitské, k níž se při sčítání přihlásilo 6010

⁴⁹ Statistický lexikon v obci Československé, Praha 1935.

obyvatel, což bylo 2,65 %. Největší zastoupení měla obec Haňovice 10,82 %, Lipinka 9,17 % a Bílá Lhota 9,17 %. Babice, Slavětín, Vilémov, Lipina a Domašov u Šternberka měly zastoupení nulové. K evangelické církvi se při sčítání přihlásilo 2934 obyvatel tj. 1,29 %. Obcemi s největším podílem evangelíků jsou: Hlásnice 3,68 %, Horka nad Moravou 2,78 % a Paseka 2,14 %. Ostatní obce mají po podíl menší než 2 %, nebo nulový. K jinému vyznání se přihlásilo 2329 osob tj. 2,65 %⁵⁰.

4.2.4 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 2001

V roce 2001 se počet obyvatel nepatrně zvýšil na 228 568 osob. K jinému vyznání se přihlásilo 5235 tj. 2,29 %, nejvíce k náboženské společnosti Svědkové Jehovovi, k Církvi adventistů sedmého dne a Starokatolické církvi, k níž se přihlásilo z celého okresu 15 lidí. K římskokatolickému vyznání se hlásilo 76 679 osob, tj. 33,57 %. Nad 60 % katolíků žilo v obcích Dubčany 69,52 %, Želechovice 61,97 %, a Měrotín 61,75 %. Můžeme si všimnout, že počet římskokatolických věřících od roku 1921 klesl o 65 769 osob. Počet věřících obyvatel, hlásících se Československé církvi husitské klesl od posledního sčítání z roku 1991 o 2107 osob. Největší podíl těchto věřících obyvatel byl v obcích Haňovice 6,55 %, Horka nad Moravou 4,99 %, Štarnov 4,66 %, a Velká Bystřice 4,41 %. K pravoslavné církvi se přihlásilo pouze 1127 obyvatel tj. 0,49 %. Největší zastoupení měli ve větších městech: v Olomouci (326), Uničově (146) a Litvli (101) obyvatel⁵¹.

4.2.5 Struktura náboženského vyznání ve sčítání lidu z roku 2011

V roce 2011 se počet obyvatel zvýšil na 230 098. Z toho 99 794 tj. 43,37 % nevedlo své vyznání, 77 961 obyvatel, tj. 33,88 %, vyplnilo tuto statistiku jako bez vyznání. K římskokatolickému vyznání se přihlásilo 27 981 tj. 12,16 % obyvatel. Největší zastoupení těchto věřících mají obce Střeň 37,23 %, Dubčany 26,27 %,

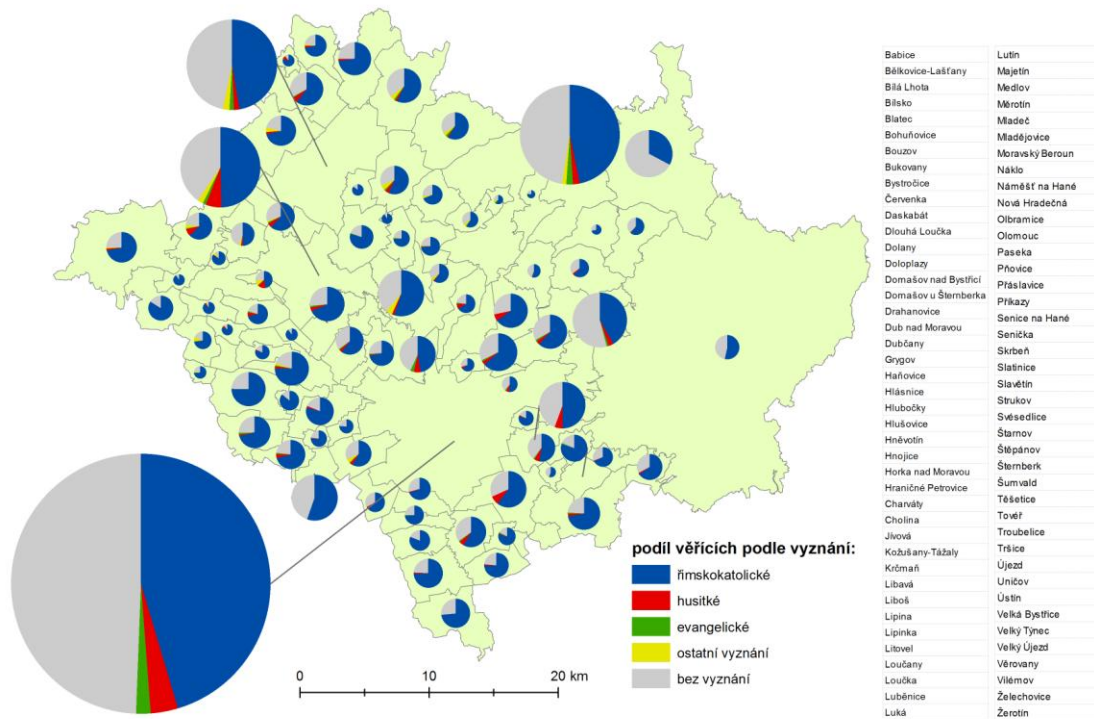
⁵⁰ Sčítání lidu, domů a bytů 1991. Regionální informační systém.

⁵¹ http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislotab=OB011_OK.42&kapitola_id=87&voa=tabulka&go_zobraz=1&aktualizuj=Aktualizovat&verze=0

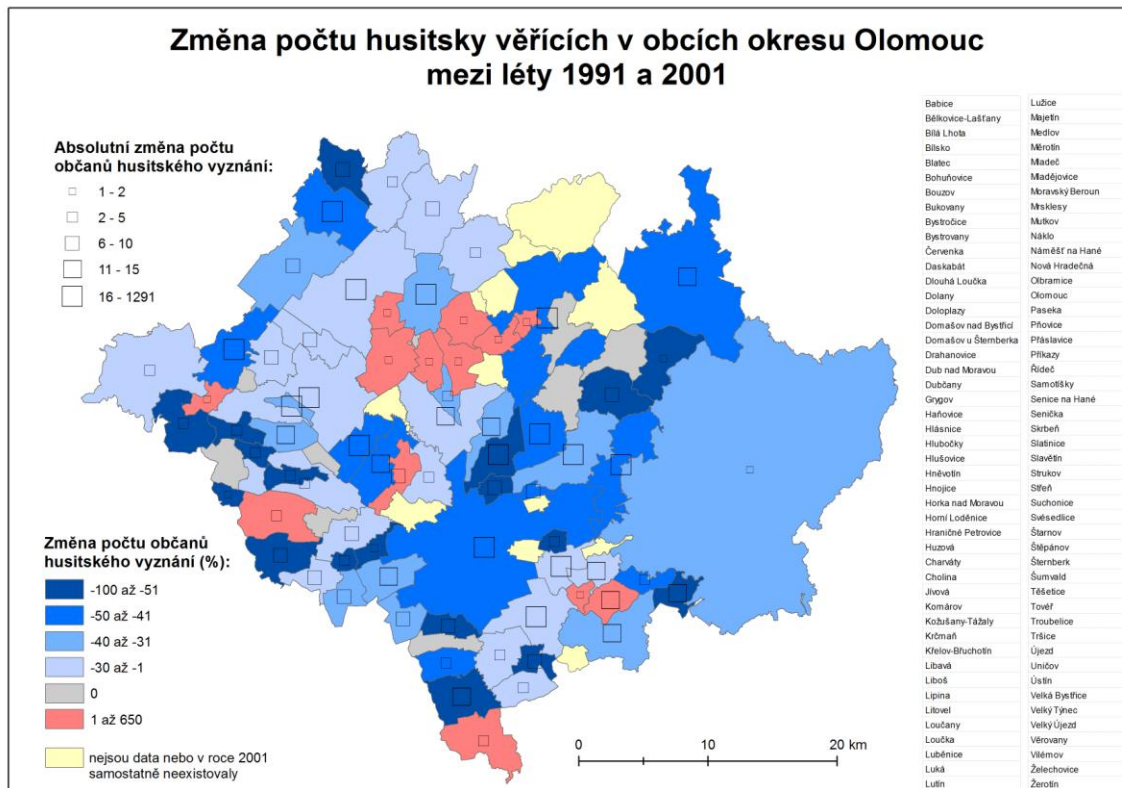
Loučany 26,45 % a Bílsko 26,27 %. Druhé nejpočetnější náboženství v tomto sčítání je Československá církev husitská, ke které se přihlásilo 1600 obyvatel, tj. 0,70 %. Největší zastoupení mají ve větších městech. V Olomouci se přihlásilo k tomuto vyznání 700 obyvatel, v Litovli 165 obyvatel a Uničově 61 obyvatel. K pravoslavnému vyznání se přihlásilo pouze 555 obyvatel, tj. 0,24 %. Největší zastoupení mají stejně jako u „husitů“ ve větších městech. Jiné vyznání uvedlo 957 obyvatel, tj. 0,42 %. K Českobratrské církvi evangelické se hlásilo 761 obyvatel a k náboženské společnosti Svědkové Jehovovi se přihlásilo 196 obyvatel⁵².

⁵² <http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/home>

Podíl věřících v obcích okresu Olomouc v roce 1991

Obr. 3: Náboženská struktura v okrese Olomouc v roce 1991

Obr. 5: Změna počtu husitsky věřících v obcích okresu Olomouc mezi léty 1991 a 2001

4.3 Společenské pozadí změn územní diferenciacie náboženského vyznání

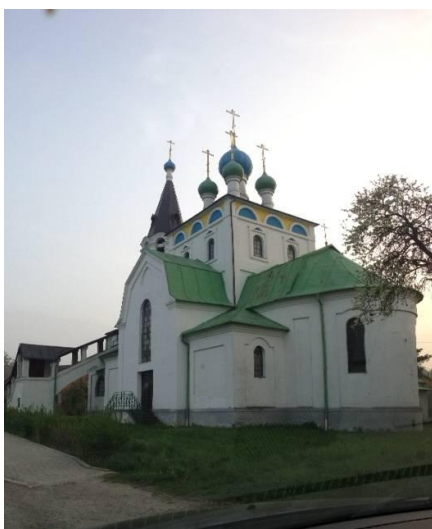
Změny náboženských poměrů po 1. světové válce v Československé republice se intenzívně promítaly do náboženské situace v olomouckém okrese. Nejvýraznějším místem, kde se tyto dějinné zvraty odrazily zásluhou „kněze tří církví“ Josef Žídka, je obec Chudobín, kde Židek žil a působil⁵³. Jeho „průchod“ třemi církvemi věrně zrcadlí obraz tehdejší doby. Zanechal za sebou vždy stopy kontroverzní osobnosti, takže žádná z církví se k němu nehlásí.

Josef Židek se narodil v Bohuslavicích v roce 1889, po maturitě na gymnáziu ve Strážnici nastoupil na teologickou fakultu do Olomouce. Po úspěšném ukončení teologických studií byl v roce 1913 vysvěcen na kněze římskokatolické církve. Sloužil nejdříve v Pitárně na Osoblažsku a poté v Medlově na Uničovsku. Po dalším působení v Kroměříži v arcibiskupském chlapeckém semináři pokračoval v pastorační službě v Moravské Třebové, aby pak na půl století zakotvil v Chudobíně, který se stal jeho osudovým místem a v němž zanechal hmotné stopy svého ideového, resp. věroučného vývoje. Původně římskokatolický kněz (byl exkomunikován v červenci v roce 1920) přestoupil k nově vzniklé Církvi československé. Zde se přihlásil ke konzervativnějšímu křídlu, které prosazovalo pravoslavnou orientaci této církve. Byl jedním z hlavních organizátorů navázání styků se srbskou pravoslavnou církví, byl jedním z hlavních iniciátorů návštěvy srbského pravoslavného biskupa Dositeje na Hané. Nicméně vlivem působení představitele druhého křídla Církve československé Karla Farského se náboženská obec církve v letech 1924-1925 rozdělila a Josef Židek našel své místo v pravoslavné církvi. Nicméně ani tady jeho duchovní cesta nekončí. Po neshodách s pravoslavným biskupem Gorazdem se těsně před 2. světovou válkou rozhodl vrátit se do římskokatolické církve. Koncem prosince 1938 opouští tedy pravoslavnou církev, aby se vrátil do římskokatolické církve⁵⁴. V září 1940 Řím

⁵³ Marek, Pavel: *Josef Židek. Nástin života a díla reformního kněze, zakladatelské postavy pravoslavné církve na Moravě*. Olomouc 2000, s. 8.

⁵⁴ Marek, Pavel: *Josef Židek. Nástin života a díla reformního kněze, zakladatelské postavy pravoslavné církve na Moravě*. Olomouc 2000, s. 263.

s ohledem na Židkovu rodinu rozhodl o jeho laicizaci a umožnil Žídkovi pracovat až do důchodu ve strukturách katolické Charity. Po odchodu do důchodu žil v ústraní v Chudobíně, v roce 1968 zemřel v ženském klášteře Plaveč. Jeho chudobínské působení provázal boj o tři místní kostely (původní římskokatolický, československý a pravoslavný byly postaveny ve 20. století). Nicméně dodnes zůstávají hmotnou připomínkou nebývalého duchovního kvasu a hledání celého národa v prvních desetiletích 20. století.

*Pravoslavný chrám
sv. Cyrila a Metoděje*

Kostel Církve československé

Římskokatolický kostel

5. Nástin činnosti církví a náboženských společností působících v okrese Olomouc

Tato kapitola se zaměřuje na činnost vybraných církví a náboženských společností, působící v olomouckém okrese. Zabývá se jejich fungováním po formální, organizační stránce, dále pak stručným popisem jejich aktivit v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče, společenské i kulturní. Vybrané církve jsou zaregistrovány v rejstříku Ministerstva kultury ČR dle Zákona č. 308/1991 Sb., k 1. 1. 1991, kromě Náboženské společnosti Svědků Jehovových, která byla zaregistrována k datu 1. 9. 1993⁵⁵. Přestože Církev římskokatolická má na Olomoucku, stejně jako v celé České republice, dominantní postavení, v návaznosti na téma této práce jsou uvedeny jako první (i když nejsou nejpočetnější) Církev československá husitská a Církev pravoslavná v českých zemích.

5.1 Československá církev husitská

Církev československá husitská (dále jen ČCH) byla založena v lednu 1920 jako církev reformačního husitského směru a státem uznána byla v září toho roku. Navazuje na cyrilometodějskou a husitskou tradici. Jejím posláním je hlásat evangelium, vyznávat svou víru, svědčit o ní a uvádět ji v život (*více o historii a vývoji ČCH – viz kapitola 3. Vývoj náboženských v Československé republice po roce 1918*).

Základními organizačními jednotkami církve jsou náboženské obce. Náboženské obce mající sídlo v určité územní oblasti stanovené církevním sněmem tvoří diecézi a diecéze tvoří církev. Své úkoly plní církev svými orgány, jimiž jsou církevní sněm, církevní zastupitelstvo, církevní revizní finanční výbor, církevní kárný výbor a orgány duchovní správy církve. V čele duchovní správy církve stojí patriarcha. Současným patriarchou ČCH je ThDr. Tomáš Butta, Th.D.

⁵⁵ Data registrace církví a náboženských společností a svazů církví a náboženských společností, dostupné na <http://www.mkcr.cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/default.htm>

V České republice tvoří ČCH pět diecézí (Pražská, Plzeňská, Královéhradecká, Brněnská a Olomoucká), přičemž sídlo Olomoucké diecéze, tedy sídlo biskupa, je Olomouc. Současným biskupem Olomoucké diecéze je MUDr. Rudolf Göbel, který stojí v čele duchovní správy v diecézi. Diecézi je územně rozdělena na vikariáty, které pak dále tvoří náboženské obce, nacházející se v rámci jejích obvodů. Základními jednotkami ČCH jsou náboženské obce, které jsou samostatnými právními osobami a v rámci pravidel daných církevními předpisy spravují samostatně své záležitosti. Nejvyšším orgánem náboženské obce je shromáždění, výkonným a statutárním orgánem rada starších, za kterou jménem náboženské obce jedná její předseda nebo místopředseda a farář. Dle výsledků sčítání lidu z roku 2011 se v České republice hlásilo k církvi ČCH 39 276 obyvatel⁵⁶. ČCH založila v roce 1991 Husitskou teologickou fakultu, která je součástí Univerzity Karlovy v Praze. Její státu je dán Zákonem č. 163/1990 Sb. ČCH je právoplatným členem Ekumenické rady církví.

V části Olomoucké diecéze, které současně leží na území olomouckého okresu, jsou tyto náboženské obce (řazeny abecedně): Bílá Lhota, Horka nad Moravou, Hostice, Chudobín, Litovel, Olomouc, Olomouc - Hodolany, Rýmařov, Šternberk, Troubelice, Velká Bystřice, Velký Týnec.

Diecézním chrámem ČCH v olomouckém okrese je Husův sbor v Olomouci, který byl postaven v 30. letech 20. století v neoklasicistním slohu. Pravidelně se zde,

stejně jako v ostatních kostelích v diecézi, konají nedělní ranní a dopolední bohoslužby. Biskup nebo farář se rovněž pravidelně zúčastňují spolu s kněžími, faráři, kazateli a pastory ostatních křesťanských církví ekumenických bohoslužeb, které jsou každoročně slouženy v katedrále sv. Václava, vždy na začátku ledna.

Husův sbor v Olomouci

⁵⁶ Dostupné na stránkách ČSÚ,

5.2 Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku

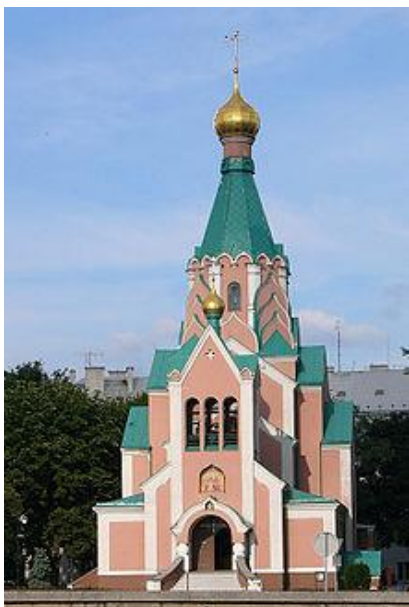
Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku navazuje snad nejvíce ze všech křesťanských církví na odkaz sv. Cyrila a Metoděje. Její historii a vývoji se věnuji podrobněji v kapitole 3. *Vývoj náboženských v Československé republice po roce 1918* této práce.

Současnou Pravoslavnou církev v českých zemích a na Slovensku tvoří 4 eparchie – v České republice pražská a olomoucko-brněnská a na území Slovenska jsou to prešovská a michalovsko-košická eparchie. V jejich čele stojí biskupové, v Praze donedávna Jeho Vysokopřeosvícenost vladyka Kryštof, arcibiskup pražský a českých zemí, který dne 12. dubna 2013 na svou funkci rezignoval kvůli tvrzením, že porušil mnišský slib. Vladyka Kryštof byl zároveň představitelem Pravoslavné církve v České republice. V Olomouci sídlí Jeho Přeosvícenost vladyka Simeon, který duchovně spravuje farnosti na Moravě a ve Slezsku a který byl dočasně pověřen funkcí předsedy volené Metropolitní rady a dočasným vedením celé Pravoslavné církve v českých zemích⁵⁷.

Eparchiální rada, která spravuje celou diecézi (eparchii), zřizuje na spravovaném území protopresbyteriáty, které tvoří církevní obce, jež jsou samostatnými subjekty a jejichž činnost se řídí danými pravidly. Každou církevní obec zastupuje církevní správce jako statutární orgán. Dalšími subjekty jsou monastýry, které jsou zakládány s požehnáním eparchiálního biskupa a jsou podřízeny pouze jemu. Statutárním zástupcem monastýru je jeho představený.

Církevní obce, které leží na území olomouckého okresu a současně spadají do olomoucko-brněnské eparchie, jsou tyto: Olomouc, Uničov, Chudobín, Štěpánov, Libina, Vilémov, Řimice (část obce Bílá Lhota). Katedrální chrám olomoucko-brněnské eparchie se nachází v Olomouci na Gorazdově náměstí, je zasvěcen sv. Gorazdovi, nástupci sv. Metoděje na moravském biskupském stolci. Byl postaven v roce 1939. Ve dnech

http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/predbezne_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011

4. - 6. září 1987 byl v tomto kostele svatořečen biskup pravoslavné církve v Československu sv. Gorazd II, který byl 4. září 1942 popraven nacisty za ukrývání parašutistů, kteří provedli atentát na R. Heydricha ve „svém“ chrámu v Resslově ulici v Praze. V katedrálním chrámu se konají pravidelné nedělní bohoslužby, o významných křesťanských svátcích několikahodinové, přesto hojně navštěvované také pravoslavnými věřícími cizinci, kteří v Olomouci pobývají. Dle sčítání lidu v roce 2011 se k pravoslavné církvi v okrese Olomouc přihlásilo 555 lidí.

Pravoslavný chrám sv. Gorazda v Olomouci

Vladyka Simeon nebo protopresbyter se pravidelně účastní také pietních vzpomínkových akcí, které souvisejí s oběťmi pravoslavného vyznání během 2. světové války (především z řad Volyňských Čechů). Pravoslavná církev v českých zemích vydává čtvrtletník s titulem „Sůl země“, olomoucko-brněnská eparchie má také vlastní vysílání na Radiu Proglas, které připravují dva stálí pracovníci redakce.

Důležitou součástí výchovy v pravoslavné církvi je mnišský život, jehož forma a organizace nebyla dlouho možná. Krátce po politických změnách na přelomu 80. a 90. let vzniklo v České republice několik pravoslavných mnišských komunit. Nejvýznamnější je společenství sester v monastýru Zesnutí přesvaté Bohorodice ve Vilémově, které uskutečňují misi v církvi nejenom formou vnější – starostlivost o prostředí Gorazdova cyrilometodějského střediska, které je součástí monastýru ale i formou vnitřní – duchovní. Ve Vilémově také sídlí občanské sdružení s mezinárodní působností Pravoslavná akademie Vilémov, které kromě demonstrace technických zařízení a poskytování poradenství a školení o problematice obnovitelných zdrojů a ekologie pořádá semináře, kurzy a přednášky, kulturní, vzdělávací a ekumenické

⁵⁷ Nejvyšší zástupce Pravoslavné církve na svou funkci rezignoval – dostupné na: <http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy/nejvyssi-zastupce-pravoslavne-cirkve-rezignoval-na-svou-funkci/925708>

programy a akce pro veřejnost⁵⁸. Budoucí pravoslavní kněží mohou v olomoucko-brněnské eparchii studovat na detašovaném učilišti Prešovské bohoslovecké fakulty v Olomouci. Pravoslavná církev v českých zemích je rovněž právoplatným členem Ekumenické rady církví České republiky.

5.3 Římskokatolická církev

Největší zastoupení v okrese Olomouc má Římskokatolická církev, která je zároveň nejstarší a nejpočetnější církví v České republice. Dějiny římskokatolické církve jsou úzce spjaty s vývojem a dějinami českého státu, jak po stránce duchovní, tak i kulturní, sociální, vzdělaností a vědní. Územně se římskokatolická církev v České republice dělí na českou církevní provincii, kterou tvoří Arcidiecéze pražská, Plzeňská diecéze, Litoměřická diecéze, Českobudějovická diecéze, Královéhradecká diecéze a Českobudějovická diecéze, a moravskou církevní provincii, do níž spadá Arcidiecéze olomoucká a Ostravsko-opavská diecéze. Nejvyšším představitelem římskokatolické církve v ČR je kardinál Dominik Duka OP, primas český a arcibiskup pražský, který je současně nejvyšším představitelem Arcidiecéze pražské a předsedou České biskupské konference (dále jen ČBK). Hlavou moravské církevní provincie je arcibiskup olomoucký a metropolita moravský Jan Graubner, který je zároveň nejvyšším představitelem olomoucké arcidiecéze a místopředsedou ČBK. Diecéze se dále územně člení na menší „jednotky“ – děkanáty (na Moravě), nebo vikariáty (v Čechách), a farnosti (*řazeno sestupně*).

V olomouckém okrese leží děkanát Olomouc, který je největší, a části děkanátů Šternberk a Konice. Olomoucký čítá přibližně 147 000 obyvatel, z toho 40 000 (27,21 %) tvoří katolíci. Pravidelných nedělních mší se (dle vnitrocírkevních statistik) zúčastňuje 6000 (15%) věřících. Děkanát tvoří 27 farností, v nichž působí 33 diecézních a 30 řeholních kněží⁵⁹. Děkanát Šternberk se rozkládá severozápadně od olomouckého děkanátu a přináleží k němu farnosti v těchto obcích olomouckého okresu: Šumvald, Nová Hradečná, Dlouhá Loučka, Medlov, Uničov, Paseka. Újezd u Uničova, Náklo,

⁵⁸ Dostupné na: <http://www.mikroregionlitovelsko.cz/cil/256/popis>

Pňovice, Mladějovice, Skrbeň, Štěpánov, Moravská Huzová (místní část obce Štěpánov), Hnojice, Štarnov, Šternberk, Horní Loděnice, Bohuňovice, Domašov u Šternberka, Jívová, Hraničné Petrovice, Domašov nad Bystřicí, Město Libavá a Litovel⁶⁰. Konický děkanát leží jihozápadně od děkanátu Olomouc. Z obcí olomouckého okresu do konického děkanátu spadají Bouzov, Bílá Lhota, Měrotín, Luká, Cholína, Vilémov, Senice na Hané, Náměšť na Hané a Chudobín⁶¹.

Jak již bylo zmíněno, město Olomouc je rovněž sídlem metropolitní moravského a arcibiskupa olomouckého. Metropolitní katedrála sv. Václava (někdy také nazývána Dóm sv. Václava) se nachází na Václavském náměstí. Původně románská bazilika, vysvěcená biskupem Jindřichem Zdíkem v 1. polovině 12. století, prošla během staletí zásadními stavebními přestavbami až do současné podoby novogotické katedrály. V katedrále sv. Václava se konají (stejně jako v ostatních kostelích olomouckého okresu) pravidelné nedělní mše, o velkých svátcích (vánoce, velikonoce, letnice apod.) je slouží zpravidla arcibiskup olomoucký Jan Graubner a pomocný světící biskup Josef Hrdlička. Ve svatováclavské katedrále uděluje arcibiskup také jáhenské a kněžské svěcení novým jáhnům a kněžím. V katedrále se pravidelně na začátku ledna scházejí duchovní křesťanských církví k ekumenickým bohoslužbám. Zde se také konají pod záštitou olomouckého arcibiskupa koncerty již pravidelného hudebního cyklu Festival duchovní hudby.

Římskokatolická církev v olomouckém okrese je původním zřizovatelem Základní církevní školy sv. Voršily⁶² a Caritas – Vyšší odborné školy sociální. Vysokoškolské vzdělání pak studentům poskytuje Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

V olomouckém okrese rovněž působí v klášterech a řeholních domech několik mužských řádů a ženských řeholí. Z mužských řádů zde sídlí Řád premonstrátských řeholních kanovníků (Sv. Kopeček u Olomouce), Řád bratří kazatelů (Olomouc), Řád menších bratří kapucínů (Olomouc), Tovaryšstvo Ježíšovo (Olomouc), Řád bratří

⁵⁹ Dostupné na: <http://www.ado.cz/obsah/dekanat-olomouc>

⁶⁰ Dostupné na: <http://www.ado.cz/obsah/dekanat-sterberk>

⁶¹ Dostupné na: <http://www.ado.cz/obsah/dekanat-konice>

⁶² Základní církevní školu sv. Voršily předalo arcibiskupství v roce 1993 komunitě sester Voršilek.

Dostupné na: http://www.zcsol.cz/index.php?s=historie_skoly

blahoslavené Panny Marie na hoře Karmel (konvent v Olomouci). Z ženských řeholních společenství jmenujme dominikánky, jejichž konvent sídlí v Olomouci, dále Konvent milosrdných sester sv. Kříže (Olomouc), Chudé sestry svaté Kláry (Šternberk), Kongregační premonstrátky (Sv. Kopeček u Olomouce), komunita sester vodilek.

Římskokatolická církev v okrese Olomouc prostřednictvím sítě farních, městských a oblastních Charit⁶³ poskytuje služby v sociální a zdravotní oblasti v místě své působnosti, buď terénní (Charitní ošetrovatelská a pečovatelská služba, humanitární mise v zahraničí), nebo Charity zřizují a provozují různá charitativní, sociální, zdravotní a ubytovací zařízení, např. Azylový dům Samaritán v Olomouci, Azylový dům pro matky s dětmi v tísní (Olomouc), Hospic na Sv. Kopečku u Olomouce, Domy s pečovatelskou službou a Domy pokojného stáří (Sv. Kopeček u Olomouce, Velká Bystřice), humanitární sklady, mateřská centra apod.

Matice Cyrilometodějská v Olomouci vydává konzervativní týdeník „Světlo“, v Olomouci sídlí rovněž regionální studio křesťanského Radio Proglas - RADIM.

Římskokatolická církev je od roku 2008 přidruženým členem Ekumenické rady církví České republiky. Při sčítání lidu v roce 2001 se k ní hlásilo 2 740 780 obyvatel (tj. 26,8 %). Podle sčítání lidu z roku 2011 se k ní hlásilo již pouze 1 082 463 obyvatel (tj. 10,37 %)⁶⁴. Podle vnitrocírkevních statistik nedělní bohoslužby navštěvuje přibližně 500 tisíc obyvatel.

Katedrála sv. Václava v Olomouci

⁶³ Charita Česká republika je právnickou osobou dle Kodexu kanonického práva (kánon 312, 313). Je součástí římskokatolické církve registrované v České republice podle zákona č. 3/2002 Sb. Jejím zřizovatelem je Česká biskupská konference.

5.4 Řeckokatolická církev

Řeckokatolická církev je součástí katolické církve, je to společenství katolíků byzantsko-slovanského obřadu. Na území České republiky působí řeckokatolíci v rámci tzv. apoštolského exarchátu, což je správní celek podřízený v jurisdikci přímo římskému papeži. Exarchát (církevní administrativní jednotka) je předstupněm vzniku eparchie (diecéze). V olomouckém okrese se scházejí řeckokatolíčtí věřící k bohoslužbám do farního chrámu svaté Anny na Václavském náměstí v Olomouci⁶⁵. Dle údajů posledního sčítání lidu z roku 2011 se v ČR hlásí k řeckokatolické církvi 9883 obyvatel. Údaje za okres Olomouc Český statistický úřad neuvádí.

5.5 Českobratrská církev evangelická

Českobratrská církev evangelická (dále jen ČCE) vznikla v roce 1918 sloučením dvou evangelických církví augsburského a helvetského vyznání. O tomto spojení rozhodl generální sněm obou církví, který se konal ve dnech 17. a 18. prosince 1918 v Praze. O rok později byl schválen a přijat název nově vzniklé církve - Českobratrská církev evangelická. Jejím symbolem je kalich stojící na Bibli, který vyjadřuje spojení s tradicí české reformace a reformací kalvínskou a luterskou. První ustavující synod ČCE zasedal 21. až 25. února 1921. Církev se řídila při správě a organizaci zásadami presbyterně-synodními. Nejvyšším orgánem ČCE v České republice je šestičlenná synodní rada, v jejímž čele v současné době stojí (jako duchovní) synodní senior Joel Ruml, který je zároveň předsedou Ekumenické rady církví. ČCE je právoplatným členem Ekumenické rady církví v České republice. ČCE je zřizovatelem Diakonie ČCE, která je druhým největším nestátním zařízením v ČR, poskytujícím sociálně zdravotní, vzdělávací a pastorační služby.

Okres Olomouc spadá do Moravskoslezského seniorátu, v samotné Olomouci vznikl toleranční sbor již v roce 1906. Rozloha seniorátu je 11 154 km², zahrnuje

⁶⁴ Dostupné na: www.vdb.czso.cz – tab. 604 obyvatelstvo podle náboženské víry, národnosti a pohlaví

25 sborů, které mají celkem 11 174 členů (dle vnitrocírkevních statistik k 31. 1. 2008)⁶⁶. V olomouckém okrese působí 2 farní sbory – v Olomouci (farářka Jana Rumlová) a ve Šternberku (farář Vlastislav Stejskal) a několik kazatelských stanic.

Do historie olomouckého sboru, svázanou s unikátní stavbou „Červeného“ kostela, původně německého evangelického kostela augšpurského vyznání, na třídě Svobody v Olomouci (dostavěn v roce 1902), se promítly národnostní problémy mezi německými a českými evangelíky. V prvním období se české bohoslužby konaly v kapli Božího Těla, zapůjčené vojenskou správou německým evangelíkům. Neutěšené národnostní vztahy však způsobily, že němečtí evangelíci nedovolili konání českých bohoslužeb v novém „Červeném“ kostele. Poté, co vojenské velitelství v Krakově zakázalo další pronájem kaple Božího Těla českým evangelíkům, se Češi rozhodli vybudovat vlastní duchovní stánek. Olomoucká městská rada evangelíkům propůjčila místnost v městské škole pro konání bohoslužeb, posléze jim levně prodala stavební místo na dnešní Husově ulici pro zbudování vlastního chrámu. Ještě v roce 1903 zde byla

postavena modlitebna s farou⁶⁷ a v letech 1914 – 1920 postaven vlastní sborový kostel, kde se konají pravidelné nedělní bohoslužby a pro děti nedělní škola (bohoslužba pro děti). Farářka a pastorační spolupracovníci jezdí sloužit bohoslužby dvakrát měsíčně do Domovů seniorů v Olomouci-Chválkovicích a v Hrubé Vodě. Olomoucký sbor vydává

měsíčník „Posel“, provozuje Senior klub a křesťanskou službu - pomoc nemocným, opuštěným a starým lidem.

⁶⁵ dostupné na: <http://www.reckokatolici.php5.cz/olomouc.htm>

⁶⁶ dostupné na: <http://www.e-cirkev.cz/rubrika/625-Historie/index.htm>

⁶⁷ In.: Pojzl, M.: Bývalý německý evangelický kostel v Olomouci, takzvaný "Červený kostel" - odborný výklad k prohlídce Červeného kostela, která nyní slouží Vědecké knihovně v Olomouci jako depozitář. Prohlídka se konala dne 10. září 2005 v rámci Dnů evropského dědictví

ČCE je zřizovatelem Konzervatoře evangelické akademie, která po přestěhování z Kroměříže sídlí v Olomouci od roku 2008 a která byla založena z podnětu poradního hymnologického sboru roce 1990⁶⁸.

5. 6 Církev bratrská

Vznik Církve bratrské lze datovat do 2. poloviny 19. století. Svobodnější klima po roce 1861 umožnilo vznik Svobodné reformované církve, jak se původně Církev bratrská jmenovala. Po vzniku Československa v roce 1918 přijala jméno Jednota česko-bratrská a rozšířila působnost i na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Přijetím nového jména se Jednota česko-bratrská přihlásila k duchovnímu dědictví staré Jednoty bratrské. Zaměřovala se zvláště na péči o sirotky, o staré lidi a na diakonskou službu nemocným. Byla také průkopnicí duchovní služby mládeži. Po zániku republiky, v roce 1939, byla její činnost systematicky omezována.

Církev bratrskou dnes tvoří svazek necelých 80 sborů s bohatstvím rozličných duchovních tradic, které se v rámci kongregačně – presbyterního zřízení dobrovolně zavázaly k životu víry, službě Bohu a lidem, k bratrskému soužití podle příkladu novozákonní církve. Všechny sbory jsou samostatné a vzájemně nezávislé, současně si uvědomují, že potřebují žít a sloužit v duchovní a závazné jednotě, bratrské pomoci a účinné spolupráci. Proto se sjednocují na společném Vyznání víry a zásadách křesťanského života podle Bible. Kromě práce na sborech se bohoslužebná shromáždění konají i v menších tzv. stanicích. Každá stanice je přidružena pod svůj mateřský sbor. Sbory jsou seskupeny do několika seniorátů. Sbory jsou spravovány kazatelem a staršovstvem. Církvi bratrské po listopadu 1989 vzrostl počet řádných členů. Z původních cca 7500 lidí v 34 sborech v roce 1990 v současné době eviduje CB přes 10 000 osob v 76 sborech⁶⁹. Církev bratrská je zřizovatelem Evangelikálního teologického semináře – Vyšší odborné teologické a sociální školy v Praze. Je rovněž zřizovatelem Diakonie Církve bratrské, nestátní neziskové organizace s celorepublikovou působností,

⁶⁸ Dostupné na: <http://konzervatorolomouc-kea.cz/historie>

⁶⁹ Dle vnitrocírkevních statistik, dostupné na: <http://portal.cb.cz/historie-a-soucasnost-cirkve-bratske>

kteřá poskytuje sociální a charitativní služby potřebným lidem. CB je právoplatným členem Ekumenické rady církví.

Po 1. světové válce vzniká v Olomouci komunita věřících, kteří dojíždějí do prostějovského sboru církve. Snaha založit vlastní sbor vedla v roce 1922 ke koupi objektu Matice školské v Mariánské ulici, kde sídlí dodnes. Prvním kazatelem se stal v roce 1922 Josef Štifter. Zasluhou dalšího kazatele, Aloise Erlicha, došlo po 2. světové válce k novému osídlení obce Stará Libavá. Zde paradoxně v letech nejtěžšího komunistického útlaku na začátku 50. let 20. století vznikl další sbor, jehož členové opravili modlitebnu, která jim byla posléze odebrána a místo ní jim byl přidělen vyhořelý dům. Pod tlakem násilné kolektivizace založili vlastní prosperující zemědělské družstvo, které bylo pak sloučeno s prodělečným „státním“ JZD. Na pokyn církevního tehdejšího tajemníka však byla celé bratrské „dílo“ na Staré Libavé „rozehnáno“ a některé bratrské rodiny se přestěhovaly do Olomouce a okolí⁷⁰.

V olomouckém okrese, který patří do Hanácko – valašského seniorátu, který řídí senior Pavel Škrobák, působí pouze jeden sbor – již výše zmíněný - v Olomouci⁷¹. V modlitebně v Mariánské ulici se konají pravidelné nedělní bohoslužby. Dětem je určena v době nedělních bohoslužeb tzv. besídka – bohoslužba pro děti. Pravidelně se zde konají také setkání seniorů.

5.7 Apoštolská církev

Apoštolská církev (dále jen AC) patří mezi evangelikální církve. Z hlediska věrouky a praxe se řadí k tzv. letničnímu hnutí. Počátky tohoto hnutí se objevují ve Spojených státech amerických v prvních letech 20. století. AC byla zaregistrována jako církev na počátku roku 1989 ještě v tehdejší ČSSR ministerstvem kultury. Základní částí Apoštolské církve jsou sbory, které jsou seskupeny do správních oblastí. Sbor vzniká tam, kde je společenství věřících po duchovní a mravní stránce autonomní. Je po hospodářské stránce soběstačný, má právní subjektivitu a je zastupován

⁷⁰ Liolias, P.: Ohlédnutí za 90 lety sboru CB Olomouc, dostupné na:
<https://sites.google.com/site/olomouccb/kdo-jsme/z-historie>

⁷¹ Dostupné na: <http://portal.cb.cz/senioraty/hanacko-valassky>

a spravován pastorem sboru a druhým pastorem. Odpovědnost za sbor nese také Rada starších. Pro naplnění misijního poslání vznikají při sborech misijní stanice, které tvoří členové, jež se scházejí k bohoslužbám na jednom místě, ale jsou odkázáni svými potřebami na mateřský sbor. Diaspora potom vzniká tam, kde se členové shromažďují mimo sbor nebo stanici. Duchovně a hmotně jsou členové v diaspoře odkázáni na sbor nebo stanici. V čele AC ČR stojí biskup – v současné době funkci vykonává Martin Moldan – a tzv. úzká rada, kterou tvoří biskup a osm členů a která je výkonným orgánem Rady církve⁷², kterou tvoří biskup, Úzká rada a další členové.

Dle vnitrocírkevních statistik sdružovala AC k 1. 1. 2013 celkem 7401 lidí včetně dětí a čekatelů na členství, 44 sborů, 59 stanic a 68 diaspor. Dle sčítání lidu v roce 2001 k Apoštolské církvi přihlásilo 4565 osob⁷³. Apoštolská církev je právoplatným členem Ekumenické rady církví v ČR. Je zřizovatelem Diakonie AC, která je členem Diakonie v ČR, jež sdružuje 11 podobných sdružení nekatolických církví. Diakonie AC se soustřeďuje na pomoc drogově a jinak závislým lidem, podporu náhradní rodinné péče a humanitární pomoc v zahraničí. AC ČR je také zřizovatelem Vyšší odborné školy misijní a teologické v Kolíně. Olomoucký sbor čítá v současné době více než 100 členů z Olomouce i ostatních vesnic, v okrese působí misijní stanice v Litovli a dále stanice, náležející k prostějovskému sboru, a to ve Šternberku a Plinkoutu (část obce Dlouhá Loučka). Modlitebna olomouckého sboru, v níž se každou neděli konají bohoslužby, sídlí v Pavlovické ulici. Pastorem sboru je Pavel Dymas⁷⁴.

5.8 Církev adventistů sedmého dne

Církev adventistů sedmého dne vznikla a začala působit v 60. letech 19. století v Severní Americe. Do začátku 20. století se rozšířila ze Spojených států amerických do zemí všech kontinentů, kde zakládala sbory věřících, školy a zdravotní instituce. Do českých zemí přišel první adventistický misionář Antonín Šimon z Německa. První sbor církve byl založen v roce 1902 v Praze. Postupně se rozrůstal počet věřících a byly založeny sbory v Luži, Liberci, Jablonci, Těšíně, Brně a na Slovensku. V roce 1919

⁷² Dostupné na: <http://www.apostolskacirkev.cz/o-nas/vedeni>

⁷³ Dostupné na: <http://www.apostolskacirkev.cz/>

vznikla samostatná unie Církve adventistů v Československu, která v roce 1935 měla již 3546 pokřtěných členů. V roce 2010 v Česko-Slovenské unii Církve adventistů sedmého dne v České republice spolupracovalo 106 kazatelů s 9688 členy ve 223 sborech a skupinách. V České republice tvoří církve adventistů dvě sdružení: české a moravskoslezské. Církev má čtyři organizační stupně: sbor, sdružení, unie a generální konference (řazeno vzestupně dle hierarchie). Za sváteční den (na rozdíl od ostatních křesťanských církví) považují adventisté sobotu, kdy se ve sborových modlitebnách slouží dopolední a odpolední bohoslužby. Na rozdíl od většiny registrovaných církví a náboženských společností, jejichž duchovní jsou placeni státem, jsou adventističtí kazatelé placeni z darů věřících⁷⁵. Předsedou Česko-Slovenské unii Církve adventistů sedmého dne je Mikuláš Pavlík, současným předsedou moravskoslezského sdružení je Karel Staněk.

Po listopadu 1989 se církev adventistů významně zapojila do veřejného dění především prostřednictvím své humanitární organizace ADRA, biblickými přednáškami a kurzy pro veřejnost, osvětou na téma zdraví a životní styl nebo nabídkou zdravého využití volného času pro děti a mládež v Klubu Pathfinder. Pastoři a kazatelé slouží ve školách, sociálních zařízeních, jako kaplani v nemocnicích, armádě a věznicích. Církev má své internetové rádio AWR, internetovou televizi HopeTV, vydává časopis Advent-Orion, zřizuje Vyšší odbornou školu Teologický seminář Sázava, Mateřskou a základní školu Eliáš v Praze. Má statut pozorovatele při Ekumenické radě církví ČR.

Olomoucký okres, kde působí dva adventistické sbory ve Šternberku a v Olomouci, patří do moravskoslezského sdružení. První olomouckého sboru členové byli pokřtěni v roce 1912, v roce 1917 měl sbor již 22 členů. Adventisté v té době působili ve Šternberku, Uničově a Úsově. Ve 20. letech se konaly bohoslužby v pronajatých místnostech, později ve sborové místnosti v Sokolské ulici. V roce 1930 byla slavnostně vysvěcena modlitebna v ulici Na Šibeníku, v té době čítal sbor na 40 členů. Po válce byla modlitebna zrekonstruována a sbor se rozrostl na stočlennou základnu. V říjnu 1952 byla pozastavena činnost církve a modlitebna zkonfiskována státem. Pobožnosti se pak odehrávaly tajně v rodinách a v soukromí. Současná

⁷⁴ Dostupné na <http://www.acolomouc.cz/>

⁷⁵ Dostupné na: <http://www.casd.cz/index.php?a=cat.18>

modlitebna v Balcárkově ulici pak byla postavena a slavnostně vysvěcena v roce 1976. Kazatelem sboru je Tomáš Harastej, starším sboru Radek Němec. V polovině prosince 2012 oslavil olomoucký sbor 100. výročí založení⁷⁶.

5.9 Sbor bratrské jednoty baptistů

Počátky působení baptistů na území dnešní České republiky spadají do poloviny 19. století. Tehdy byla započata misijní práce především mezi německy mluvícím obyvatelstvem. První samostatný český baptistický sbor byl založen v roce 1885 v Hledšebí u Veltrus. Od této doby se práce rozšiřovala, v roce 1919 bylo v Československu ustaveno sdružení baptistických sborů s názvem Bratrská jednota Chelčického, jež zahrnovala celkem 25 sborů. Název byl později změněn na Bratrská jednota baptistů (Chelčického) a počátkem 50. let zjednodušen na Bratrská jednota baptistů. Jednota do konce roku 1993 zahrnovala všechny baptistické sbory na území Československa. K 1. lednu 1994 došlo v souvislosti s rozdělením státu také k rozdělení BJB na dvě organizačně samostatné Jednoty - v České republice a ve Slovenské republice. Obě Jednoty udržují blízké kontakty, pořádají společné akce a vydávají společný časopis Rozsieváč.

Základní jednotkou BJB je místní sbor. Sbory tvoří společenství baptistických sborů na území ČR, které se dobrovolně sdružily za účelem spolupráce v dohodnutých oblastech. Nejvyšším orgánem BJB je Sjezd delegátů, který zasedá k jednání většinou jednou ročně. Mezi sjezdy se schází Rada zástupců sborů. Výkonným orgánem je pětičlenný výkonný výbor, volený sjezdem na čtyřleté funkční období. Sjezd také volí revizní komisi. Pro vyřizování záležitostí BJB slouží Kancelář výkonného výboru. BJB je právoplatným členem Ekumenické rady církví ČR.

Dálkový teologický seminář slouží pro vzdělávání laických kazatelů, učitelů nedělních škol a dalších pracovníků sborů. Zájemci o studium teologie z řad Bratrské

⁷⁶ Dostupné na: <http://olomouc.casd.cz/nas-sbor/historie-sboru/>

jednoty baptistů studují také na Evangelikálním teologickém semináři v Praze, na Evangelické teologické fakultě UK a na zahraničních baptistických teologických školách.

BJB je jediná církev, která odmítla finanční náhrady státu církvím v prohlášení Výkonného výboru BJB ČR ze dne 29. dubna 2013:....“ *Sjezd delegátů dále pověřil Výkonný výbor k předání písemného prohlášení Vládě České republiky a ministerstvu kultury ČR, ve kterém se Bratrská jednota baptistů vůči České republice zřiká finanční náhrady vyplývající ze zákona č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Současně Sjezd delegátů rozhodl, že Bratrská jednota baptistů se zřiká nároků na náhradu majetkových škod, které jí byly v letech 1948-1989 způsobeny komunistickým režimem a to včetně nároků, které k datu tohoto prohlášení nejsou známy...*“⁷⁷

Historie sboru Bratrské jednoty baptistů v Olomouci sahá do 60. let 20. století, kdy malá skupina věřících navštěvovala shromáždění různých místních protestantských církví, ale toužili po vlastním sborovém obcenství. Po nelehkém jednání pak byla v roce 1965 založena misijní stanice. Shromáždění se konala každou neděli odpoledne v modlitebně Církve bratrské. Důležitou roli v životě tehdejší stanice sehrálo založení Biblické školy (dnes Vyšší odborná škola sociální a teologická - Dorkas) v roce 1991. V jejích prostorách se začala konat společná shromáždění. Vyšší odborná škola sociální a teologická - Dorkas v Olomouci poskytuje tříleté vyšší odborné studium studijního oboru sociální a teologická činnost.

V roce 1993 se tehdejší stanice přihlásila k tomu, že chce budovat samostatný sbor. Na setkání Rady zástupců sborů v Praze dne 6. listopadu 1993 bylo toto rozhodnutí potvrzeno a olomoucký sbor byl přijat mezi sbory Bratrské jednoty baptistů. V současné době má 70 členů a navštěvuje jej na 40 dětí⁷⁸. Kazatelem sboru je Petr Coufal, pravidelné nedělní bohoslužby se konají v jednom ze sálů Regionálního centra, úterní studium bible se odehrává ve škole Dorkas.

⁷⁷ Dostupné na: <http://www.bjb.cz/cs/bjb/informace-vv/573-2013-04-29-19-21-26>

⁷⁸ Dostupné na: <http://www.olomouc.bjb.cz/o-nas/kdo-jsme/nase-historie>

5.10 Křesťanské sbory

Křesťanské sbory je hnutí v rámci evangelického proudu křesťanství. Je volným sdružením autonomních sborů (místních církví), které nemá centrální vedení. Někdy je celé hnutí označováno za samostatnou církev. Stoupenci Křesťanských sborů se často prezentují jako křesťané, kteří nejsou vázáni na žádnou konkrétní církev. Vedení sboru se ujímá skupina starších bratřích uznaných a potvrzených shromážděním sboru. Jejich spolupracovníci jsou diakoni a diakonky. Koordinaci sborů zajišťují zástupci volení do regionálních a celorepublikových mezioborových rad. Komunikaci se státní správou zajišťují dva zástupci pověřeni shromážděním zástupců všech sborů⁷⁹.

Křesťanské sbory v ČR jsou součástí probuzeneckého hnutí 18. a 19. století, jež vyústilo ve vznik „svobodných“, na státě nezávislých církví. Křesťanské sbory navázaly na duchovní dědictví „plymouthských bratří“ (podle jednoho z míst vzniku: Dublin, Bristol, Plymouth; vše před r. 1830) ve Spojeném království a „bratrského hnutí“ (Die Brüderbewegung; v polovině 19. století) v Německu. Ještě v 19. století se toto hnutí vnitřně diferencovalo v otázce přístupu k věřícím ostatních církví. Tak vznikly dvě samostatně se vyvíjející větve bratrského hnutí; „otevření bratří“ a „uzavření bratří“. Vznik Křesťanských sborů na území České republiky spadá do roku 1909 a je spojen s misijním působením „otevřených bratří“.

V Olomouci vzniklo shromáždění věřících kolem roku 1935, na vzniku se podílelo několik věřících vojáků, které do Olomouce přivedla vojenská služba. Sbor se postupně rozrůstal. V roce 1969 došlo ve sboru k rozkolu a jeden z prvních členů původního sboru Oldřich Štancl založil druhé shromáždění, které fungovalo až do jeho smrti v roce 1990. V současné době má olomoucký sbor kolem 40 členů a věkový průměr se snížil⁸⁰. Kromě pravidelných akcí sboru – nedělní bohoslužby v nové aule VOŠST Dorkas na Blažejském náměstí - funguje Klub dorostu, schází se mládež a organizují se neformální akce. Staršími sboru jsou Jaroslav Pípal, Aleš Hromek a Pavel David.

⁷⁹ Dostupné na: <http://www.krsolomouc.cz/kdo-jsme>

⁸⁰ Dostupné na: http://www.krsolomouc.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=2

5.11 Náboženská společnost Svědkové Jehovovi

Náboženská společnost Svědků Jehovových (dále jen NSSJ), celosvětová náboženská společnost, je v rámci zmíněných církví specifická organizace, dalo by se říci na pomezí náboženského hnutí a sekty. NSSJ má podle Výpisu rejstříku registrovaných církví a náboženských společností celkem 4 „Oprávnění k výkonu zvláštních práv“. Jedná se o oprávnění konat obřady, při nichž se uzavírají církevní sňatky, kazatelé mohou být povoláni a sloužit ve v zařízeních pro výkon trestu, mohou vyučovat náboženství na státních školách a mají oprávnění zachovávat „zpovědní“ tajemství. Přesto je část veřejnosti považuje – pro jejich nejaktivnější misijní působení na „nevěřící“ se snahou je „obrátit“ je na jedinou správnou víru - za podivíny nebo členy sekty. K jejich serióznosti nepřispívá mnohdy ani mediální obraz, kde bývá nejvíce probírán jejich negativní přístup k očkování, transplantaci a transfuzím, nebo odmítání vojenské služby.

Počátky této náboženské společnosti se objevují v 80. letech 19. století ve Spojených státech amerických, kdy navázala na křesťanské apokalyptické hnutí adventismu. Její ústředí sídlí dodnes v USA v Brooklynu. Společnost je řízena hierarchicky, na vrcholu stojí „vedoucí sbor“, který řídí „odbočky“. Těch existuje na celém světě 114. V České republice působí jedna odbočka, která má vlastní řídicí orgán „výbor odbočky“. Odbočka se dále dělí na oblasti, v ČR existují dvě: v Čechách a na Moravě. Oblasti se člení na kraje, kterých je u nás 12. Každá oblast má svého „oblastního dozorce“, kraj potom svého „krajského dozorce“. Kraje se potom skládají z jednotlivých sborů (v ČR v roce 2006 bylo 232 sborů)⁸¹.

V českých zemích se objevují Svědkové Jehovovi na začátku 20. století, kdy v roce 1923 bylo ustaveno první sdružení badatelů Bible. Společnost byla po několika zákazech pak registrována u MK ČR jako Náboženská společnost Svědků Jehovových v roce 1993. Při sčítání lidu v roce 2011 se k ní přihlásilo 13 069 obyvatel⁸². NSSJ vydává propagačně misijní časopisy „Strážná věž“ a „Probud'te se!“, které její členové často „nutí“ kolemjdoucím. Jehovisté neslaví velké křesťanské svátky, jako jsou vánoce nebo velikonoce.

⁸¹ Ročenka Svědků Jehovových 2007

⁸² Český statistický úřad. Definitivní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011

Dle rejstříku evidovaných právnických osob v olomouckém okrese působí dva sbory: Svědkové Jehovovi – sál Království Olomouc – Jih, jehož předsedou je Jan Škurka⁸³, a Svědkové Jehovovi – sál Království Šternberk, jehož předsedou je Jaromír Svoboda⁸⁴.

5.12 Židovská obec Olomouc

Židovská obec (dále jen ŽO) Olomouc je jedinou samostatnou náboženskou obcí v Olomouckém kraji, respektive v okrese Olomouc. Má oblastní působnost pro okresy Olomouc, Šumperk, Jeseník, Bruntál a Přerov a je součástí Federace židovských obcí (dále jen FŽO) v České republice. FŽO zastřešuje 10 samostatných náboženských obcí v Čechách a na Moravě (Brno, Děčín, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Ostrava, Plzeň, Praha, Teplice a Ústí nad Labem). Kolektivní členy FŽO jsou rovněž židovské spolky a organizace: Tereziánská iniciativa, Unie židovské mládeže, Hakoach – sportovní oddíl, sdružení bývalých vězňů nacistických koncentračních táborů, Bejt Simcha, Bejt Praha, Židovská liberální unie, Sdružení židovských vojáků a odborářů, B'nai Brith Renaissance Praha, Mezinárodní ženská sionistická organizace a Ukryvané dítě (Hidden Child). FŽO rovněž zřizuje Chevra Kadiša v ČR (pohřební bratrstvo)⁸⁵.

Jednotlivé židovské obce jsou zastoupeny ve vrcholném orgánu FŽO – v Radě. Ze svého středu volí členové Rady předsedu a místopředsedy FŽO, kteří spolu s tajemníkem a vrchním zemským rabínem, jehož jmenování Rada schvaluje, tvoří Presidium. FŽO zastupuje židovskou komunitu v ČR vůči státním orgánům a institucím i vůči zahraničí. FŽO má statut pozorovatele v Ekumenické radě církví ČR. Současným předsedou FŽO a zároveň předsedou olomoucké Židovské obce je Petr Papoušek. Nejvyšší duchovní autoritou židovské komunity v ČR je vrchní zemský rabín Karol Sidon.

Jednotlivé náboženské obce mají právní subjektivitu a funkci statutárního zástupce plní volený předseda obce. FŽO je zřizovatelem Židovského muzea v Praze, vydává měsíčník Roš Chodeš. Rekonstrukci a péči o židovské památky financuje

⁸³ Dostupné na webových stránkách MK ČR – Výpis z rejstříku evidovaných právnických osob http://www3.mkcr.cz/cns_internet/CNS/Detail_cpo.aspx?id_subj=1115&str_zpet=Seznam_CPO.aspx

⁸⁴ http://www3.mkcr.cz/cns_internet/CNS/Detail_cpo.aspx?id_subj=1158&str_zpet=Seznam_CPO.aspx

⁸⁵ O současné podobě Chevra Kadiša v Praze, rozhovor s Helenou Peterovou, dostupné na: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/570593

z Nadačního fondu Dědictví, je zakladatelem Nadačního fondu obětím holocaustu. Pražská Židovská obec zřizuje a provozuje Lauderovy školy, provozuje také Domov sociální péče Hagibor. Pravidelné páteční a sobotní bohoslužby a bohoslužby o židovských svátcích se konají ve čtyřech pražských synagogách: Jeruzalémské, Španělské, Staronové a Vysoké. Pro Moravu a Slezsko je jedinou, svému účelu sloužící synagogou, Synagoga Agudas Achim v Brně. V dalších městech, kde sídlí židovské obce, se oslavy židovských svátků a bohoslužby konají v modlitebnách. V desíti židovských obcích je registrováno na 1600 členů, ostatní židovské spolky a organizace čítají dalších přibližně 2 tisíce členů. Většina obyvatel židovského původu v ČR však není registrována, odhady hovoří o 15 – 20 tisících lidech⁸⁶.

První zmínky o přítomnosti Židů v Olomouci se datují do 1. poloviny 12. století, předpokládá se, že Židé zde žili nepřetržitě do poloviny 15. století, kdy byli z rozhodnutí krále Ladislava Pohrobka vyhnáni z moravských královských měst (Olomouc, Uničov) a jejich majetek byl zabaven. Vyhnaní Židé se uchýlili do poddanských měst (v olomouckém okrese do Úsova), od této doby se datuje vznik tamní židovské obce. Po čtyři staletí potom nesměli pobývat v královských městech.

Až v roce 1848 byla židovskému obyvatelstvu přiznána všechna občanská práva, včetně práva volného pobytu. Rychle se tedy stěhovali z okolních městeček a měst do velkých měst za lepšími ekonomickými podmínkami. V roce 1865 byl v Olomouci založen náboženský spolek, který ke konci 19. století proměnil v samostatnou náboženskou obec (náboženský spolek s modlitebnou existoval navíc na přelomu 19. a 20. stol. v předměstí Pavlovičkách, ve Šternberku, Uničově a Litovli). V roce 1897 se v Olomouci uskutečnil 1. sionistický sjezd v rakouské říši s pozdravem Theodora Herzla. Účast na společenském, kulturním a politickém životě města dokládá existence četných židovských a dobročinných humanitních nadací. Nacistická okupace Československa násilně zpřetrhala rozvoj židovské komunity v okrese. Židé, na něž se vztahovaly norimberské zákony, byli postupně zbavováni veškerých práv a majetku. První den platnosti těchto „zákonů“ vypálili olomoučtí zfanatizovaní fašisté výstavnou synagogu, (postavena v roce 1897 podle návrhů vídeňského architekta Jakoba Gartnera), která stála na dnešním Palachově náměstí. Z Olomouce a okolí bylo v době od

⁸⁶ Stránky Ekumenické rady církví ČR, on-line, dostupné na: www.ekumenickarada.cz/index

26. 6. 1942 do 7. 3. 1945 vypraveno 5 transportů, v nichž bylo deportováno celkem 3498 obyvatel do Terezína a později do německých vyhlazovacích táborů v Polsku. Z koncentračních táborů se jich včetně emigrantů a vojáků vrátilo asi 350⁸⁷. Jejich památku každoročně na jaře o svátku Jom ha-šoa připomíná tryzna v obřadní síni nového židovského hřbitova v Neředíně. Přeživší ještě v roce 1945 obnovili náboženskou obec. Na zásah státu a vzhledem k úbytku členů se olomoucká obec stala v roce 1962 pouhým synagogálním sborem v rámci ostravské Židovské náboženské obce. Teprve po listopadu 1989 dochází k oživení kultovního života v Olomouci a v roce 1991 k obnovení Židovské obce Olomouc.

Současný život olomoucké ŽO je soustředěn kolem židovských svátků, bohoslužeb, kulturních akcí a činnosti dámského klubu. ŽO vydává měsíčník Chajejnu (Náš život), zajišťuje košer stravování, svatby, pohřby a další potřeby svých členů. Zvláštní péče je věnována seniorům postiženým holocaustem, ale také druhé generaci, která již dosahuje důchodového věku⁸⁸. ŽO Olomouc je spolu s Velvyslanectvím státu Izrael v ČR pořadatelem každoročního podzimního festivalu „Dny židovské kultury v Olomouci“, významně se podílí na projektu „Zmizelí sousedé“ a projektu

„Stolpersteine“ (Kameny zmizelých, kameny k zakopnutí), kterých bylo v roce 2011 v Olomouci uloženo 31 na 17 místech před domy, jejichž obyvatelé byli zavražděni v koncentračních táborech. Olomoucká ŽO má v současné době na 150 členů.

Bývalá synagoga v Olomouci

⁸⁷ Hanácké noviny, roč. 6, č. 36, HN na neděli, rozhovor s tajemníkem Židovské obce Olomouc Milošem Dobrým, Co se dělo v myslích lidí, nelze nikdy popsat, říká jeden z těch, kdo přežili holocaust

⁸⁸ Dostupné na: stránky Židovské obce Olomouce <http://kehila-olomouc.cz/rs/>

6. Závěr

Cílem této práce bylo popsat změny územní diferenciacie náboženského vyznání obyvatelstva olomouckého okresu se zvláštním důrazem na Církev československou husitskou a pravoslavnou církev. Práce se také snaží podat obraz o současných náboženských poměrech v daném regionu formou nástinu činností a aktivit vybraných církví a náboženských společností.

Jak již zde bylo několikrát uvedeno, okres Olomouc je specifický tím, že v jeho sídelním městě Olomouci se nacházejí diecézní centra několika církví. Jako málokterý z regionů České republiky se může chlubit tisíciletými církevními dějinami a rozvinutým církevním školstvím.

Struktura náboženského vyznání se v podstatě od roku 1921 příliš nezměnila, jen je od této doby patrný pokles věřících jednotlivých církví. První místo si ve sledovaném údobí udržela římskokatolická církev, i když se procentuální poměr zastoupení těchto věřících snížil od roku 1921 do současnosti o více než 60 procent. V občasnosti druhou nejpočetnější církev je Československá církev husitská, která od roku 1921 prošla „sinusoidním“ vývojem, přičemž největší rozkvět zaznamenalo sčítání lidu v roce 1930. Co se týče Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku bylo zjištěno při posledních dvou sčítáních (2001 a 2011) méně než jednoprocenní zastoupení pravoslavných věřících v okrese. Dílčí změny nastaly se vznikem nových církví a náboženských společností, k nimž se však hlásí velmi nízký počet obyvatel. Z výsledků jednotlivých sčítání je patrný strmě vzrůstající počet lidí bez vyznání a těch, kdo na otázku náboženské víry neodpoví. I přesto církve v olomouckém okrese vytvářejí otevřené prostředí a pestrou nabídku svých aktivit, do nichž se zapojují v obcích i městech občané bez vyznání. Je zde také patrná soustavná snaha o ekumenickou spolupráci v mnoha oblastech.

7. Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

- FOLTÝN Dušan a kol.: Encyklopedie moravských a slezských klášterů, Praha 2005
FRANZEN August: Malé církevní dějiny. Praha 1992
HORYNA Břetislav: Úvod do religionistiky. Praha 1994
CHARVÁT Petr: Zrod Českého státu (568-1055). Praha 2007
KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin 2. Praha 1991
KAPLAN Karel: Československo v letech 1948-1953: zakladatelské období komunistického režimu. Část 2. Praha 1991
MAREK, Pavel: Josef Židek, *Nástin života a díla reformního kněze, zakladatelské postavy pravoslavné církve na Moravě*. Olomouc 2010
SALAJKA Milan: Portrét Československé církve husitské. Praha 2007
ŠTAMPACH Odilo Ivan: Přehled religionistiky. Praha 2008
ŠTAMPACH Odilo Ivan: Na nových stezkách ducha. Přehled a analýza současné religiozity. Praha 2010
TONZAR David: Vznik a vývoj novodobé husitské teologie a Církve československá husitská. Praha 2002
VOJTÍŠEK Zdeněk: Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Praha 2004

Prameny a internetové zdroje:

- www.religion-landscape.cz (projekt Religiózní krajina)
www.czso.cz - Český statistický úřad - Výsledky sčítání lidí, domů a bytů 2001 a 2011
Statistický lexikon obcí v republice Československé. Praha 1965
webové stránky jednotlivých církví a náboženských společností, děkanátů a sborů
www.ekumenickarada.cz – Ekumenická rada církví ČR
církevní a denní tisk